SLOVENSKÁ REČ

ROČNÍK VII. ČÍSLO 2.

VÝHĽADY DO BUDÚCNOSTI.

Víťazstvom slovenským dňa 6. októbra toho roku v Žiline prestalo obdobie nerovných bojov za práva slovenčiny na Slovensku. Raz navždy je pochovaná ideologia jednotného národa československého a s ňou i všetky pokusy o počeštenie spisovnej reči slovenskej. Takmer po dvadsiatich rokoch slovenčina sa dostáva na také miesto v štátnej a verejnej správe, aké jej patrí podľa prirodzeného práva. Dokázalo sa, že naše stanovisko vo veciach jazyka slovenského bolo jedine správne, bo nevyhnutne súvisí s celou osnovou národnej ideologie slovenskej, ktorá má zdravé korene nielen v každom z nás, ale aj hlboko v minulosti slovenskej. Zvíťazilo duchovné dedičstvo Bernolákovo a Štúrovo. Zvíťazilo heslo: Na Slovensku po slovensky.

V nových okolnostiach naša jazykoveda nebude sa musieť vyčerpávať borbou za slovenské hlásky, slová a výrazy. Nás už nik nebude obviňovať z protištátnosti a zo slúženia maďarskej štátnej ideologii, pretože sa dôsledne pridržame slovenčiny. Nadvláda česká v politike a v jazyku dohrala svoju tragickú úlohu. Osudy slovenčiny nebudú závisieť od pražského Ministerstva školstva a národnej osvety, kde rozhodovali o našich veciach Česi.

Slovenská vláda má v rukách budúcnosť slovenčiny vo verejnom živote a za krátky čas jej účinkovania presvedčili sme sa dostatočne, že slovenčine chce len dobre. Po rokoch jazykového zmätku prichádzajú nové, lepšie časy. Na Slovensku sa bude úradovať iba po slovensky. V školách bude sa učiť len po slovensky. Aj univerzita bude slovenská. Úradné publikácie budú slovenské. Slovenský snem so zákonodarnou mocou bude vydávať zákony v jazyku slovenskom. Slovenčina bude výlučne panovať vo verejnom živote. Slovom, všetko na Slovensku bude slovenské. Takýmto činom náš spisovný jazyk značne sa obohatí a prenikne i do

tých oblastí verejného života, do ktorých ho nepripustili. Nové pomery budú neobyčajne žičlivé rozvoju našej vedy, ktorá doteraz bola vytisnutá z univerzity a z mnohých vedeckých ústavov.

Naša jazykoveda vstupuje do nového života prichystaná na všetky veľké úlohy, čo ju očakávajú. V rokoch najväčšieho nátlaku s úspechom obraňovala slovenčinu, ba neuspokojovala sa prostou obhajobou, lež tvorivo zasahovala do vývinu spisovného jazyka. Skúmala ho so všetkých stránok, pričom nezanedbávala ani dejiny jazyka, ani výskum nárečí, ani publikačnú činnosť. Spokojne môžeme vyhlásiť, že na doterajších svojich cieľoch nemáme čo meniť. Budeme pokračovať v svojej práci, pravdaže, s radostnejším zápalom, lebo odpadly obavy, že naše celé usilovanie vplyvom nežičlivých mocenských pomerov mohlo by prísť navnivoč.

Na šťastie máme už desiatky pracovníkov, ktorí v najrozličnejších odboroch môžu veľa osožiť slovenčine. Treba iba najsť spôsob, aby sa čím skôr zapäli do budovateľskej činnosti. Všetko sa bude musieť robiť chytro a spoľahlivo. To platí aj o spisovnom jazyku, v ktorom neslobodno strpieť zmätok. Všetci verejne účinkujúci ľudia mali by si uvedomiť, že dokonalá znalosť spisovnej slovenčiny bude v najkratšom čase aj nevyhnutnou požiadavkou existenčnou. Je nemysliteľné, aby vedenie slobodného Slovenska znieslo doterajšiu jazykovú anarchiu a aby zo slovenských peňazí žili nežičlivci slovenčiny. Vedieť dobre po slovensky písať a hovoriť stane sa príkazom dňa.

Sme presvedčení, že v nových pomeroch okrem prirodzeného rozvoja slovenského slova najdú sa i prostriedky, ktoré umožnia zrýchliť a rozšíriť doterajšiu prácu našej jazykovedy. Máme na mysli predovšetkým veľký slovník jazyka slovenského, ktorý by bol vrcholom jazykovej kultúry u nás. Veríme, že sa zaistia dostatočné hmotné prostriedky na túto prácu. Veľký slovník jazyka slovenského musí obsahovať nielen slovné a frazeologické bohatstvo súčasného spisovného jazyka, ale aj ustálené názvy rozličných odborných terminologií. To značí, že súčasne so sbieraním slovnej látky osobitné odborné komisie budú ustaľovať jednotlivé názvoslovia. Skúsenosti v tomto smere už máme. Načim len uvoľniť odborníkov a hmotne zaistiť práce komisií. Nepochybujeme o tom, že slovenská verejnosť i naša vláda pôjdu nám v tejto veci po ruke, takže nebudeme pociťovať také ťažkosti ako doteraz.

Pražská vláda za celých dvadsať rokov starala sa len o rozvoj jazyka českého, a to aj z celoštátnych prostriedkov, na ktoré prispievalo príslušnou časťou i Slovensko. Štátna moc o slovenčinu nedbala. Toto sa teraz zmení. Spisovný jazyk slovenský dostane to, čo mu právom prináleží. Úlohou našej jazykovedy bude dokázať, že ľahko zvládze nové povinnosti, pred ktoré ju postavila nová doba.

V týchto dňoch ustavične sa meniacich udalostí nechceme verejne podávať konkrétne návrhy, bo máme na pamäti, že naraz sa nedá napraviť všetko, čo sa nie našou vinou zanedbalo za dvadsať rokov. To, pravda, neznačí, že sa nepokúsime o isté nápravy, ktoré možno spraviť hneď. Tak na príklad v najkratšom čase predložíme Ministerstvu školstva a národnej osvety v Bratislave na schválenie nové Pravidlá slovenského pravopisu. Nový slovenský pravopis zodpovedať bude súčasnému jazykovému stavu. Jazykový odbor Matice slovenskej pravopisné zmeny urobil bez akéhokoľvek politického nátlaku, takže naša verejnosť s plnou dôverou môže očakávať, že nové vydanie Pravidiel slovenského pravopisu veľmi chytro umožní odstrániť pravopisný zmätok, zavinený známymi snahami pražskej centralistickej orientácie.

Obraciame sa na čitateľov Slovenskej reči a na celú verejnosť, aby aj v týchto časoch dbali na čistotu slovenčiny a aby napomáhali našu prácu. Slobodné Slovensko bude prekvitať, ak národ slovenský bude jednotný. Jednotný národ musí mať jednotný spisovný jazyk, ktorý je nositeľom najväčších duchovných hodnôt národa.

Redakcia.

Belo Letz:

PRÍDAVNÉ MENÁ PRISVOJOVACIE.

Pri skúmaní kmeňotvornej stránky prídavných mien možno sa spravovať podobne ako pri podstatných menách dvoma zreteľmi, a to tvarom a významom. Ak sa dá prednosť prvej možnosti, rokuje sa o odvodeninách prvotných (*malý, chorý, hluchý, slabý* ap.) a druhotných, čo vznikly alebo z kmeňa menného, alebo z kmeňa slovesného, príčom sa rozoznávajú denominálne prídavné mená, utvorené z podstatných mien (*zlatý, hadí, bratov, lipový, červivý, deravý, kostolný, slamený, vlasatý, kamenitý, kňazský*

ap.), z prídavných mien (*vysokánsky, dlhočizný, letnastý, malučký, bledušký, tvrdší* ap.), zo zámen (*našský, svojský* ap.), z čísloviek (*jediný, jedinký* ap.) a z prísloviek (*vnútorný, dnešný, tamojší, niekdajší* ap.) a ďalej deverbatívne mená prídavné (*hlbavý, blúznivý, škodlivý, bojovný, želateľný, vedomý, mrzutý, zvyklý, plačúci, stojací, horúci, zavolavší, hnací* ap.). Lež ak pri rozdelení bohatstva prídavných mien rozhoduje význam, kmeňoslovia hovoria jednak o adjektívach, čo sú bez zvláštneho významu, a o niektorých ich kategoriách, kde možno značenie zreteľne rozlišovať a zisťovať. Sem treba počítať i dôležitú skupinu prisvojovacích prídavných mien.

Ak pri ich pretriasaní dbá sa na obidva uvedené zretele, teda i na podobu adjektíva (lebo tento spôsob je, zdá sa, najvhodnejší), možno tvrdiť, že sú denominálne: odvodené obyčajne z podstatných mien, a to príponami prisvojovacími. V ich ponímaní niet jednotnosti. Pokým v tvarosloví, ako je známe, prídavné mená prisvojovacie mávajú iba vzory *otcov, -a, -o* a *matkin, -a, -o* a veľká časť adjektív vzoru „boží", čo pochodí z mien zvieracích, je v kategorii prídavných mien akostných, pravda, i keď niekedy s príslušnou poznámkou, v kmeňosloví niet pochybnosti, že aj prípona *-í, -ia, -ie* je posesívna; istá nesrovnalosť i v tomto oddiele gramatiky javí sa pri sufixoch *-ský* a *-cký*, lebo v niektorých dielach pokladajú sa za prisvojovacie prípony, a zas v iných uvádzajú sa osobitne ich deriváty. Je vo funkcii prípon *-ov, -in, -í* a *-ský, -cký* taký podstatný rozdiel, že oprávňuje k tomuto dvojakému postupu? Čiastočne. Ale nemôže byť pochybnosti, že posesívnosť prvej skupiny týchto sufixov (*-ov, -in* a *-í*) je zreteľnejšia a silnejšia ako pri *-ský* a *-cký*. Najmä je zistiteľný jej nedostatok v tej časti ich derivátov, ktorých základné slovo nie je osobné meno, ale neživotné substantívum (*bratský* — *pražský*). A jednako je úzka spojitosť medzi adjektívami na *-ov, -in* a *-í* a medzi derivátmi prípon *-ský* a *-cký*, ak tieto ostatné pochodia z mien osobných. Z celkového pohľadu vysvitá, že je podobná odchodnosť medzi *-í* a *-ský, -cký* a medzi *-ov, -in* a ďalej ešte iná rozdielnosť medzi *-ov, -in* a medzi *-í*. Ale jasnejšie: prípony *-ova* a *-in* prisvojujú určitej osobe (*brat-ov, matk-in*), *-í* a *-ský* tomu druhu, ktorý vyslovuje základné meno, a to či už osobné a či zvieracie (*brat-ský, srb-ský, holub-í, vlč-í, koz-í* ap.); okrem toho odvodeniny s príponou *-ov* a *-in* rozlišujú sa obyčajne od adjektív z mien zvieracích na *-í* základným

menom osobným. Prídavné meno, čo doznieva na *-ský-, -cký*, skŕsa teda vždy vtedy, keď sa neprisvojuje určitej osobe, ale druhu, ktorý základné slovo označuje (*bratov — bratský, Srbov — srbský, sestrin — sesterský* ap.). Majú teda ich deriváty podobnú, ak nie tú istú funkciu ako adjektíva na *-í*, utvorené, pravda, z mien zvieracích (*boh, človek* ap. sú výnimky; porovnaj ostatne staroslovienske *božijь* a *božьskъ* vedľa seba; Vondrák, str. 513). Pravdivosť tejto mienky podporujú i podoby, čo vznikly z prisvojovacieho adjektíva, aj keď môže ísť niekedy o deriváciu sprostredkujúcu, povedzme, z pričin výslovnostných: *kráľ-ov-ský, blázn-ov-ský, ded-ov-ský* ap.

Významová stránka prípon *-ov* (*-ovъ*), *-in* (*-inъ*), a ešte skôr *-í* (*-ьjь*), *-ský, -cký* (*-ьskъ*) nie je taká silná, že by sa nemohla zastrieť spoločným charakterom všetkých adjektív ako gramatickej kategorie: označovať vlastnosť. Len tak sa dá vysvetliť na príklad okolnosť, že sa na prídavné mená, doznievajúce na *-ov* a *-in*, pýtame okrem pravidelného *čí?* aj *aký?* (*bratov kabát, sestrina kniha*), pokým ak ide o deriváty s *-í* a *-ský*, zámeno *čí?* sa ani nepoužíva (*slovenská reč, kozia brada* ap.). Je to dôkaz, že ich posesívnosť nie je živá vo vedomí. Preto aj keď sa rokuje o všetkých uvedených sufixoch pod spoločným titulom, treba pamätať na túto výhradu a spolu aj uznať oprávnenosť stanoviska, podľa ktorého nie je chybné, ak so zreteľom na významotvornú stránku týchto prípon býva v niektorých kmeňosloviach iné rozdelenie.

1. Prípona *-ov* (-ovъ).

Okrem funkcie tvoriť prídavné mená pôvodu, a to najmä látky [*lipový* (< lipa), *dubový* (< dub), *papierový* (< papier) ap.], ak je základom neživotné meno, prípona *-ov* derivuje zo životných podstatných mien adjektíva prisvojovacie (stsl. *adamovъ, cêsarjevъ, lvovъ*; srb. *očev, serdarev*; rus. *petrovъ, dêdovъ, vitjazevъ*; č. *pánův, vojákův*; poľ. *błażejowa, królowa* ap. Miklosich, Vergleichende Stammbildungslehre 229 a n.), čo nahradzujú vlastne ich genitív singuláru (*kniha žiaka* — správne *kniha žiakova*).

V slovenčine prídavné mená prisvojovacie na *-ov, -a, -o* sú obyčajne z osobných mien podstatných: *bratov* (< brat), *kráľov* (< kráľ), *synov* (< syn), *učencov* (< učenec), *chlapcov* (< chlapec), *sluhov* (< sluha), *Petrov* (< Peter), *Štúrov* (< Štúr) ap. a

iba zriedka ich stretať z mien zvieracích: *hadov* (< had), *vlkov* (< vlk), *levov* (< lev) ap. Tu na rozdiel od prídavných mien na *-í* nejde o druh, ale o individualizovanú posesívnosť.

2. Prípona *-in* (-inъ).

Ak bolo v staroslovienčine podstatné meno najmä *a*-kmeňové a ďalej *i*-kmeňové a napokon spoluhláskového kmeňa ženského rodu (Vondrák, str. 540—41), tvorilo sa prídavné meno prisvojovacie príponou *-in* (stsl. *golǫbinъ, materinъ, dъšterinъ*; srb. *babin, materin*; rus. *babinъ, materinъ*; č. *matčin, sestřin*; poľ. *matczyn, siostrzyn* ap., Miklosich uv. m. 129). Pre dneskajšiu slovenčinu kritériom je tu rod substantíva, a tak ak je ženského rodu, prídavné meno odvodzuje sa vždy príponou *-in*: *matkin* (< matka), *sestrin* (< sestra), *dcérin* (< dcéra), *slúžkin* (< slúžka), *žiačkin* (< žiačka), *Zuzkin* (< Zuzka), *Anin* (< Anna) ap.

3. Prípona *-í* (-ьjь).

Pokým sufixy *-ov* a *-in* individualizujú prisvojovanie (privlastňujú jednotlivcovi), zatiaľ prípona *-í* (stsl. *babijь, božijь, kozijь, kurętijь*; srb. *božji, žablji, kravlji, mišji, jelenji*; rus. *babij, dêvij, cholopij, korovij*; č. *babí, boží, holubí, kuří, muší*; poľ. *babi, boży, dziewičy, gawroni, gęsi, gołębi* ap., Miklosich uv. m. 63 a n.), obmedzuje posesívnosť iba na druh (species), ktorý vyslovuje podstatné meno.

Ako aj v ostatných slovanských jazykoch, odvodzuje i v slovenčine táto prípona prídavné mená z mien zvieracích (iba výnimočne i z mien osobných: *človečí, kniežací, babí*, najmä vo väzbe: *babie leto* ap.), čo bývajú rodu:

a) mužského: *baraní* (< baran), *bažantí* (< bažant), *capí* (< cap), *dravčí* (< dravec), *hadí* (< had), *holubí* (< holub), *jelení* (< jeleň), *kohútí* (< kohút), *krkavčí* (< krkavec), *kuviči* (< kuvik), *leví, ľví* (< lev), *medvedí* (< medveď), *oslí* (< osol), *páví* (< páv), *psí* (< pes), *pstruží* (< pstruh), *slávičí* (< slávik), *slimáčí* (< slimák), *vlčí* (< vlk), *vrabčí* (< vrabec) ap.;

b) ženského: *holubičí* (< holub), *husí* (< hus), *kozí* (< koza), *kraví* (< krava), *lastovičí* (< lastovica), *líšči* (< líška), *morčí* (< morka), *myší* (< myš), *opičí* (< opica), *osí* (< osa), *ovčí* (< ovca), *vraní* (< vrana), *žabí* (< žaba) ap.;

c) stredného: *hovädzí* (< hovädo), *kozľací* (< kozľa), *mačací* (< mača), *prasací* (< prasa), *teľací* (< teľa), *zvierací* (< zviera) ap.

Analogiou podľa typu *teľa* (*teľat-*), *teľací* vznikly adjektíva z podstatných mien rodu ženského, ako: *myšací* (< myš), *husací* (< hus, a nie húsa), *kravací* (< krava), *rybací* (< ryba), *mušací* (< mucha) ap.

Poznámky: 1. Kmeňové spoluhlásky základného slova sa podľa možnosti zmäkčujú pred príponou *-í*, a to:

k > *č*, *h* > *ž*, *ch* > *š*, na príklad: *vlk* > *vlčí*, *človek* > *človečí*, *vták* > *vtáčí*, *bujak* > *bujačí*, *rak* > *račí*, *boh* > *boží*, *hroch* > *hroši*, *mucha* > *mušací*, *ropucha* > *ropuši* ap.; *t* > *c*: *teľa* > *teľací* (< teľat-), *mača* > *mačací*, *knieža* > *kniežací*, *žriebä* > *žriebäcí*, *zviera* > *zvierací* ap.; *d* > *dz*, *d* > *ď*: *hovädo* > *hovädzí*, ale *had* > *hadí* ap.; *n* > *ň*: *baran* > *baraní*, *havran* > *havraní*, *vrana* > *vraní* ap.; *l* > *ľ*: *orol* > *orlí*, *sokol* > *sokolí*, *byvol* > *byvolí* ap.

2. V kvantite predpríponovej samohlásky niet dosiaľ v slovenčine jednotnosti; niekedy prichodia doklady s krátkou hláskou: *pavi* (< páv), *vtačí* (< vták), *kohutí* (< kohút), *pavučí* (< pavúk), *kamzičí* (< kamzík) ap., ale neprikrátia sa: *netopierí* (< netopier), *líščí* (< líška) ap. (Porov. Pavidlá, str. 44/45.)

Keďže systém spisovnej reči nestrpí takúto dvojakosť, bolo vhodné odstrániť toto kolísanie tým činom, že sa už dala prednosť dlhej kvantite v niektorých gramatikách. [Porov. Damborský, str. 216: „Tieto prípony (*-í*, *-ia*, *-ie*) ani po predchádzajúcej dlhej slabike sa neskracujú" — a uvádza „na pr. *vtáč-í -ia -ie*, *dievč-í -ia -ie* (Sic! Správne po slovensky je dievčenský), *líšč-í -ia -ie*, *páv-í -ia -ie*.]

3. Prípona *-ský* (-ьskъ).

Ak odvodeniny na *-ský*, najmä pochodiace z osobných mien, shodujú sa s adjektívami s príponou *-í* v tom smysle, že označujú istú mieru druhovej posesívnosti, kmeňoslovia, čo vychodia z iného predpokladu, musia ináč vysloviť význam tejto skupiny. Tak Leskien (Grammatik der serbo-kroatischen Sprache, str. 302) uznáva ich za prídavné mená s významom: z druhu veci, čo vyslovuje základné slovo. Keď sa ani neuváži okolnosť, že tu nejde iba o adjektíva z mien vecí, jednako i v tomto prípade formulácia „z druhu

veci" nie je nič iného ako vzťah druhovej posesívnosti, aj keď sa kladie dôraz na druh, a nie na prisvojovanie.

Prípona *-ský* (*-ьskъ*) tvorí v slovanských jazykoch prídavné mená a) zo substantív a b) zriedkavejšie z adjektív (stsl. *dětьskъ, knęžьskъ, mǫžьskъ, slověnьskъ, židovьskъ*; srb. *kmetski, lanjski, ženski, gazdinski*; rus. *bratskij, konьskij, korolevskij*; čes. *královský, český, nebeský*; poľ. *braterski, chłopski, męski* (< mǫžьskъ ap., Miklosich 278 a n.).

a) Veľkú časť hojného dokladového bohatstva desubstantív tejto prípony možno roztriediť do rozličných skupín podľa významu derivačného základu; bývá ním:

1. meno krajiny a vidieka: *alpský* (< Alp-), *alsaský* (< Alsas-), *apeninský* (< Apenin-), *babylonský* (< Babylon), *balkánsky* (< Balkán), *banátsky* (< Banát), *bengálsky* (< Bengál), *brazilský* (< Brazil-), *gemerský* (< Gemer), *jadranský* (< Jadran), *krétsky* (< Krét-), *krkonošský* (< Krkonoš-), *liptovský* (< Liptov), *lotrinský* (< Lotrin-), *oravský* (< Orava), *rakúsky* (< Rakús-), *sliezsky* (< Sliez-), *spišský* (< Spiš), *šarišský* (< Šariš), *tiský* (< Tis-) ap.;

2. meno miestne: *aténsky* (< Atén-), *augsburský* (< Augsburg), *bratislavský* (< Bratislav-), *bruselský* (< Brusel), *budínsky* (< Budín), *čičmiansky* (< Čičman-), *drienčansky* (< Drienčan-), *haagsky* (< Haag-), *hlohovský* (< Hlohov-), *kežmarský* (< Kežmar-), *lučenský* (< Lučen-), *parížsky* (< Paríž), *prievidzský* (< Prievidz-), *rábsky* (< Ráb), *radvanský* (< Radvaň), *rímsky* (< Rím), *ružomberský* (< Ružomber-), *sliačsky* (< Sliač), *sučiansky* (< Sučan-), *topoľčiansky* (< Topoľčan-), *viedenský* (< Viedeň), *záhrebský* (< Záhreb), *zvolenský* (< Zvolen), *žilinský* (< Žilin-) ap.;

3. meno národa: *arménsky* (< Armén), *bulharský* (< Bulhar), *cigánsky* (< Cigán), *český* (< Čech), *čínsky* (< Čín-), *dánsky* (< Dán), *francúzsky* (< Francúz), *helénsky* (< Helén), *chorvátsky* (< Chorvát), *maďarský* (< Maďar), *nemecký* (< Nemec), *rumunský* (< Rumun), *ruský* (< Rus), *slovanský* (< Slovan), *srbský* (< Srb), *vlašský* (< Vlach) ap.;

4. meno zamestnania: *advokátsky* (< advokát), *apatekársky* (< apatekár), *cukrársky* (< cukrár), a tak isto: *čižmársky, debnársky, drevársky, drotársky, farbiarsky, hasičský, haviarsky, hodinársky, holičský, hrnčiarsky, hvezdársky, kotlársky, kolársky,*

koniarsky, lekársky, mäsiarsky, pekársky, písársky, rybársky, sedlársky, sklársky, staviteľský, učiteľský, železničiarsky ap.;

5. mená hodnosti: *admirálsky* (< admirál), *arcibiskupský* (< arcibiskup), a tak isto: *barónsky, biskupský, dekanský, doktorský, grófsky, kapitánsky, kaprálsky, ministerský, opátsky, zemiansky* ap.

b) Hlavnú skupinu deadjektív s touto príponou predstavujú deriváty, čo vznikly zo základu, doznievajúceho na *-ov: bačovský* (< bač-ov-ský), *bláznovský* (< blázn-ov-ský), *čertovský* (< čert-ov-ský), *členovský* (< člen-ov-ský), a tak isto: *dedovský, drábovský, gazdovský, hosťovský, kmotrovský, obrovský, otcovský, popovský, sudcovský, synovský, učňovský, vodcovský, zaťovský, židovský* ap.

Príponu *in* + *ský* majú na príklad prídavné mená: *materinský* (< mater in-ský), *babinský* (< bab in-ský), *hostinský* (< host-in-ský) ap.

Na sufix *-enský* doznievajú na príklad doklady: *náboženský* (< nábož-en-ský), *príbuzenský* (< príbuz-en-ský), *duchovenský* ap., analogiou azda: *dievčenský* (a nie „dievči"), *chlapčenský* ap.

Z prisvojovacích zámen vznikly tieto adjektíva: *svojský, našský.*

P o z n á m k y: 1. Ak by bola pri derivácii ťažko vysloviteľná skupina spoluhlásková, tak naoko sa zdá, že prídavné meno neodvodzuje sa rovno zo substantíva: *šelmovský* < *šelmov* + *ský.* Lenže v skutočnosti pri slovách typu *šelmovský* môže ísť o deriváciu zo substantíva samého (šelm-), pričom jazyk pre lepšiu výslovnosť prejíma analogicky *-ov-* ako sufix sprostredkujúci a utvorí adjektívum *šelmovský* príponou *-ovský* priamo z podstatného mena. Pre podobnú príčinu nederivuje sa prídavné meno z miestneho mena, ale z osobného v dokladoch, ako: *detviansky* (< Detvan), *čadčiansky, báčanský* ap.

2. Prípony *-ec* a *-ce* základného slova nebývajú pri tvorení adjektíva, na príklad: *hlohovský* (< Hlohov-ec), *michalovský* (< Michalov-ce), *lučenský* (< Lučen-ec) ap.

3. Ťažko vysloviteľná spoluhlásková skupina sa zjednodušuje: *habsburský* (< Habsburg), *ružomberský* (< Ružomberok), *kežmarský* (< Kežmarok) ap.

4. Ak základné slovo vychodí na *-s*, v prídavnom mene *-ss-* (*-s*+*-ský*) sa tiež zjednodušuje, na príklad: *pruský* (<*Prus+ský),

saský (<* Sas + ský), *ruský* (<* Rus + ský), *alsas* (<* Alsas + ský), *tiský* <* Tis + ský) ap.

5. Hrdelnice *-h* a *-ch* základného slova sa zmäkčujú na *-ž* a *-š*: *boh* > *božský, Praha* > *pražský, macocha* > *macošský, mních* > *mníšsky, Vlach* > *vlašský* ap., ale *haagsky* (lebo silno cítiť cudzie slovo!).

6. Skupina *-šs-* (<* chьskъ) niekedy sa pripodobnením zjednodušuje: *český* (< češský), *valaský* (< valašský), *hajdúsky* (< hajdúšsky) ap.

7. Spoluhláska *-ň* stráca svoju mäkkosť pred príponou *-ský*: *viedenský* (< Viedeň), *plzenský* (< Plzeň), *radvanský* (< Radvaň) ap.

8. Ak základné slovo doznieva na *-an*, mení sa táto prípona na *-ian: zemiansky* (< zeman), *turčiansky* (< Turčan), *meštiansky* (< mešťan), *nitriansky* (< Nitran), *trenčiansky* (< Trenčan) ap., ale *kresťanský, tatranský, slovanský* ap.

9. Adjektívum *slovenský* neskrslo zo *Slovák* (ako *Srb* > *srbský, Maďar* > *maďarský, Nemec* > *nemecký* ap.), ale z kmeňa *sloven-* (stsl. *Slověn-inъ*), čo je dôkaz, že tvar *Slovák* je pomerne novší. (Porov. Slov. reč VII, str. 43 a n.)

3. b) Prípona *-cký* (-č-ьskъ, -c-ьskъ).

Vyhradiť osobitné miesto sufixu *-cký* medzi prídavnými menami prisvojovacími možno iba s výhradou, a to so stanoviska synchronického, lebo je to vlastne prípona *-ský* [stsl. *grъčьskъ*, rus. *greckoj*, poľ. *grecki*, č. *turecký* ap., Miklosich uv. m. 278; srb. *junački* (= junačьskyjь), *otački* (= otьčьskyjь) ap., Leskien uv. m. 302], ktorej začiatočná spoluhláska a *-č* (*-*k*) alebo *-c* základného slova sa artikulačne zjednodušily a dali jednotný výsledok *-cký*. Ide teda o podobný zjav, aký vidno v slovách: *český* (< češský), *valaský* (< valašský) ap.

Bolo by nesprávne predpokladať, že všetky prídavné mená dneskajšej slovenčiny s príponou *-cký* sú tohto pôvodného typu (*grъčьskъ* > *gréčsky* > *grécky, proročьskъ* > stč. *proročský* > *prorocký* ap.) a že prekonaly spomenuté zmeny. Novšia vrstva týchto prídavných mien utvára sa podľa nich naisto iba mechanicky. No v každom prípade hlavná podmienka vzniku adjektív na *-cký* je, aby základné slovo doznievalo na spoluhlásky:

-k: almužnícky (< almužník), *bojovnícky* (< bojovník), *cirkevnícky* (< cirkevník), *dievocký* (< dievk-), *čudácky* (< čudák), *evanjelický* (< evanjelik), *junácky* (< junák), *kočovnícky* (< kočovník), *lajdácky* (< lajdák), *mučenícky* (< mučeník), *otrocký* (< otrok), *pútnický* (< pútnik), *stranníckv* (< stranník), *tulácky* (< tulák) *vidiecky* (< vidiek), *zbojnícky* (< zbojník) ap.;

-c: herecký (< herec), *košický* (< Košic-), *mládenecký* (< mládenec), *pokrytecký* (< pokrytec), *starecký* (< starec), *strelecký* (< strelec), *vlastenecký* (< vlastenec), *umelecký* (< umelec) ap.

Keďže *-cký* je vlastne novodobé *-ský* v istej pozícii, význam ním tvorených derivátov nijako sa neodchyľuje od prídavných mien so *-ský*. Aj pri jeho základných slovách možno teda zistiť niektoré tendencie, čo, pravda, nezahrnujú všetko derivačné bohatstvo tejto prípony. Toto základné slovo býva zas ako pri *-ský*:

1. meno krajiny a vidieka: *americký* (< Amerik-), *atický* (< Atik-), *atlantický* (< Atlantik), *dácky* (< Dác-) ap.; 2. meno miestne: *kremnický* (< Kremnic-), *revúcky* (< Revúc-), *žabokrecký* (< Žabokrek-) ap.; 3. meno národa: *grécky* (< Grék-), *turecký* (< Turek) ap.; 4. mená zamestnania: Proti *-ský* z mien, zakončených na *-ár*, je časté *-cký* zo substantív na *-ník, -ík, -ec* ap.: *baníckv* (< baník), *boženícky* (< boženík), *čalúnnický* (< čalúnnik), *herecký* (< herec), *hutnícky* (< hutník), *klobučnícky* (< klobučník), *kupecký* (< kupec), *kožušnícky* (< kožušník), *lesnícky* (< lesník), *letecký* (< letec), *papiernický* (< papiernik), *roľnícky* (< roľník), *remeselnícky* (< remeselník), *záhradnícky* (< záhradník), *zámočnícky* (< zámočník), *žobrácky* (< žobrák) ap.

P o z n á m k y: 1. Veľká časť derivačného bohatstva prípony *-cký* má základné slovo cudzieho pôvodu a je súhlasná s prídavnými menami, zakončenými vo francúzštine na sufix *-ique*: *académique, analogique, analytique, anatomique, anémique* ap. Prevzaté podstatné meno doznieva často na *-ia, -a* a niekedy na ťažko vysloviteľnú skupinu spoluhláskovú, takže prípona *-ský*, čo sama má *-sk-*, bola by z výslovnostných príčin nevhodná. Niektoré príklady na *-ia*: *analogia* > *analogický, anemia* > *anemický, biblia* > *biblický, disharmonia* > *disharmonický, epidemia* > *epidemický* ap., na *-a: altruista* > *altruistický, asketa* > *asketický, aroma* > *aromatický, ateista* > *ateistický, egoista* > *egoistický, komunista* > *komunistický, parabola* > *parabolický* ap. a napokon na

ťažko vysloviteľnú skupinu spoluhláskovú: *fakt-* > *faktický, arkt-* > *arktický, energ-* > *energický, ateist-* > *ateistický* ap.

2. Dosiaľ iba výslovnostná (a nie pravopisná) kvantita cudzích slov sa pri adjektivizácii skracuje: *axióma* > *axiomatický, alegória* > *alegorický, atlét* > *atletický, askéta* > *asketický, anestéza* > *anestetický* ap., ale najmä ak sa slabičné nemenia, kvantita ostáva dlhá: *anémia* > *anémický, asténia* > *asténický* ap.

Jožo Martinka:

ROZMNOŽOVANIE KONTAMINÁCIÍ V NÁZVOSLOVÍ.

Koniklec-poniklec. Milá jarná rastlina Pulsatilla stále viac sa uvádza v slovenských knihách pod pochybným menom: koniklec (i koníklec). V živej reči sa prekrúca ten názov na konikleč, konikláč, konikles, koniklas, lebo mýlnym sa cíti složenie názvu zo slov: koni a klec. A naozaj. „Koniklec" je omyl a či kontaminácia, slovný skríženec bez smyslu v úlohe rastlinného názvu. Pôvodný názov je *poniklec* zo slovesa *ponikať* a toto zas zo slovnej rodiny: pod-, pre-, u-, v-, vy-, vz-, za-*nikať*. To slovo žije v slovenčine v mene obce *Poniky* vo Zvolene, v slove *ponik* v smysle: odvedenie, splav, ponor vody a vo výraze: *poniknutá* hlava.

Z jednej kontaminácie pučia potom ďalšie. „Zakoniklečila sa už i západná stráň Hradovej" povedal botanizujúci turista. Porasty tej rastliny označujú sa v botanických výkladoch slovom: koniklečina a územie porastu koniklečište, koniklecovisko. Prirovnáva sa koniklecová farba atď. I jazykový plevel sa teda chytro množí.

Z tohto stavu veci nasleduje zásadná otázka: *či si kontaminácie, miešaniny slov, vzniklé či už z hravosti alebo z nevedomosti, zasluhujú, aby sme ich starostlivo zachovávali a ešte aj rozmnožovali?*

Nie. Inak by sa dostalo do vedeckej reči mnoho kazov a kontaminácií, ako kosorec (sochorec), kolocier (skorocel), koreľa (cholera), konderáč (konedráč) — vták koňadra, kenderica (tengerica z maďarčiny = kukurica v okolí Košíc) a pod.

Skrížené slovo koniklec z pôvodného slova: po-nik-l-ec nie je slovenského pôvodu, lebo len v češtine má smysel a je možný tvar: koní-klec, kobylí-klec (konská stajňa). V slovenčine by bolo:

konia-kleť (klietka), ale tak nevzniká hravý, žartovný tvar poniklec-koniklec ako kvetný názov.

Rastlinu Pulsatilla-Kuhschelle menujú po slovensky podľa zvoncovitého tvaru (pulsata, Schelle) aj: zvonček, pohariky (v Žebeši pri Košiciach), cingier, cingel (nem. Zingel = cengáč), cundrien (v Bojniciach z nem. Zunder = Alpenrose), kukučky (v Lemešanoch v Šariši), denný kvet, vetornica, poklonec, kosmatínec, kosmatec.

Názov koniklec[1] má len čeština. Slovo ponikať zas žije vo všetkých slovanských rečiach, teda je kultúrnym spojivom. Jednotného, všeobecne známeho slovenského názvu tá rastlina nemá, preto treba obnoviť pôvodný, v knihách zachovaný názov *poniklec* = zohnutec, sklonenec. Tento názov je jednoznačný, jazykove a pochoposlovne správny, každému Slovanovi pochopiteľný.

Hermanček-rumanček. Veľmi rozšírenú a ľudu známu liečivú rastlinu Matricaria chamomilla menovali Gréci χαμαίμηλον = pozemný žltkáčik, duľka a Rimania matricaria = materničník. Oveľa priliehavejšie menovali rastlinu naši predkovia podľa jej výraznej vlastnosti, podľa žltočervenkavého lôžka: *rumenec, rumanec.* V botanike má mnoho rastlín meno podľa osoby. I meno rumanec, česky rmen i rumánek, smiešalo sa s menom Herman-Heřman a vznikla kontaminácia, miešanina heřmánek. Z tohto názvu je slovenský hermanček, a nie z prisunutia hlásky *e* ku *rmen* (h+e+rmen).

Vplyvom dlhotrvajúcej vlády latinčiny na Slovensku bol rozšírenejší tvar Armin (Armenius) než Hermann. Skrížil sa teda Armin s rumanom[1] a vznikly slovenské kontaminácie armanček (v Prievidzi), ormánek, harmánok, harmanček, harmin, harmún, harmúnček.

Okrem týchto názvov sú ešte zapísané: rímbaba, hrímbaba, materničník, kamilné, vonné králiky, mazunka, marmúček, marmančik (v okolí Lučenca), komindlec (pri Pezinku).

Keď si môžeme v názvoch vyberať, tak sa odporúča najslovenskejší a podľa možnosti aj najznámejší, a to je *rumanček.* Prídavné meno rumený, rumiany je živé v celom Slovanstve, všade je známe i na Slovensku v smysle žltočervenkavý, a to je prilie-

---

[1] Kapraď má tiež len čeština, v ostatných slovanských jazykoch je papraď, taktiež křepelka-prepelka.

[1] Časté je priezvisko Ruman, čo ho i ponemčujú na Ruhmann.

havý opis farby toho kvetu. Názvy so začiatkom a-, o-, he-, harman-... sú smiešané tvary s cudzím živlom[2] a nemajú smyslu.

Devázeľ-deväťsíl. Niktorá domáca rastlina nemáva u nás väčšie listy ako Petasites officinalis. Sama čepeľ bez stopky narastie v Črmeli pri Košiciach na 1 m dĺžku a na 3/4 m šírku. Jej byľ rastie takmer navidomoči do 1.5 m výšky. Azda i z týchto vzrastových vlastností pochádza názov *deväťsíl,* ale aj odtiaľ, že spolu s inými liečivými bylinami tvorila devätoraký liek. Slovenský názov je len preklad nemeckého Neunkraftblume, herba novem virium. Slovenskejší názov by bol devätorník, ale tým sa označuje teraz iná rastlina.

Pre nezvyklosť názvu vznikly nové miešaniny, ako: devaseľ, devázeľ, divazel, divosil. To sú kontaminácie. Iné mená tejto rastliny sú: veľký lopúch, podbeľ, podbyľ, podkovka. Čo aj nemá opisnej sily názov deväťsíl, ale keďže niet iného hodnotnejšieho a rozšírenejšieho slovenského mena pre spomenutú rastlinu a keďže spomenutý názov majú všetky slovanské reči, hoci na rozličné rastliny, preto je odôvodnený názov *deväťsíl.*

Pštros. V prúde reči nie práve ľahko vysloviteľnou kontamináciou je pštros zo slov pstruh a štrus. Z pôvodného gréckeho στρουθός = vták je latinské struthio a stredoveké strucio s výslovnosťou štr... Odtiaľ taliansky, nemecký, maďarský názov vtáka. Po rusky je страусъ — straus, poľsky struś. V starej češtine[1] tiež bolo štrus (sstros, stross). Prisunutím spoluhlásky -p- vznikol ojedinelý, foneticky nevýhodný tvar. Novočeský tvar sa preniesol do slovenčiny.

Skrček-chrček. Nevítaného hlodavého hosťa na poliach Cricetus cricetus L. menujú po slovensky: skrček, skreček, škrček, škrečok, chrčok, chrček. Sú to názvy fonetické. Optickým názvom je skrček, skrčené zviera. Tento názov je skôr kontaminácia ako pôvodný názov cez zimu v hlbokom brlohu skrčeného zvieraťa.

Okrem normalizovaných hlasov nemožno predpísať, ako má kto čuť zvuky, hlasy v prírode a ako ich má prepísať do slov. To je predsa isté, že zachrípnuté hlasy neopisujeme po slovensky slovom: skrek, skrečať. Slovom škrčí, škŕka zas označujeme zvuky v bruchu. Zostávajú už len dva rozšírené a hlasy toho zvieraťa správnejšie opisujúce názvy, a to: škrečok a chrček. Škrečí decko,

---

[2] Po nemecky sa volá i Hermel-Kamille.

[1] V. Flajšhans: Klaret a jeho družina, str. 474.

keď si silí hlas, škrieka kura, keď ju idú rezať; škrieka i niekoľkotýždňové šteňa v zúfalom položení škrekom nemluvňaťu podobným. Hlasy tohto zvieraťa sú skôr chrčenie abo vrčenie než škriekanie. Pravda je, že škrekot je prejavom vzrušeného stavu, teda mimoriadny prejav. *Chrčí* zviera alebo z obrany, alebo v chorosti. Juhoslovanské reči majú ako slovenčina: chrčak i chrček; poľsky je skrzeczek, krzeczek; latinsky cricetus, nemecky aj Krietsch, maďarsky hörcsök. Hovorí sa: zlostný je ako chrček; hľa, aký chrčok! (jedovatý); zadrel chrčko do ježka (márny hnev); „jeddou ťa chrčeka!" (v Prievidzi prejav hnevu); niekdy aj chrčok preženie husára (splaší mu koňa).

Psychologicky a prírodopisne je názov *chrček* lepšie odôvodnený a viac vžitý ako škreček, preto mu patrí prednosť.

Anton Jánošík:

KVANTITA PODSTATNÝCH MIEN NA *-ia*.

Pri prejatých slovách na *-ia* máme na mysli predovšetkým tie, čo pochodia z latinčiny. Treba hneď pripomenúť, že tu nejde o klasickú latinčinu, lež vulgárnu, ktorú užívali v úradnom styku slovenskí zemania a kňazi dlhé storočia, pokým latinčina bola úradnou rečou na Slovensku. So slovenským ľudom sa, pravda, dorozumievali po slovensky a takto sa z vulgárnej latinčiny dostalo hodne slov do slovenskej reči, v ktorej tvoria osobitné skupiny. Jednou z nich sú i podstatné mená na *-ia*, pred ktorým býva dlhá alebo krátka samohláska. Podľa tejto dvojakej kvantity treba rozlišovať dva typy:

I. typ s dlhou samohláskou pred koncovým *-ia*:

a) so samohláskou *á*: *administrácia, adorácia, agitácia, aklamácia, akumulácia, Amália, Anastázia, apelácia, aprobácia, asekurácia, asignácia, Austrália, Ázia, centralizácia, citácia, deklarácia, deklinácia, dekorácia, delegácia, demobilizácia, demonštrácia, demoralizácia, deputácia, devalvácia, disertácia, emigrácia, fantázia, federácia, fundácia, generácia, grácia, gymnázia*[1], *intabulácia, kancelária, konfirmácia, kongregácia, lamentácie, legitimácia, malária, mánia, manifestácia, Mária, okupácia, operácia, orácie, situácia, patália, Štefánia, Trantária* atď.

b) so samohláskou *é*: *Aurélia, drogéria, hystéria, chémia, komédia, Kornélia, légia, periféria*[2], *séria, špécia, Terézia, tragédia, Valéria* atď.

---

[1] Uvádzam ľudovú formu.

[2] Takto s dlhou kvantitou má aj Milan Hodža v Našej zástave, roč. II., č. 3, str. 68: na *periférii*.

c) s *í*: *Cecília, definícia, divízia, Emília, exercície, expozícia, familia, filia, inkvizície, expozícia, munícia, Otília, tradícia* atď.

d) s *ó*: *Antónia, agónia, begónia, ceremónia, cigória, disharmónia, glória, irónia, história, kolofónia, kolónia, melódia, pivónia, promócia, Viktória* atď.

e) s *ú*: *exekúcia, fúria, kúria, Júlia, revolúcia* atď.

II. typ s krátkou samohláskou pred koncovým *-ia*:

abstinencia, beštia, existencia, funkcia, (sv.) *hostia, komisia* (lat. *commissio), konferencia, misia* (lat. *missio*), (sv.) *misie, monštrancia, partia, pasia,* (lat. *passio*), *pašie, penzia, porcia, porcie, procesia* (*processio*), *redakcia* atď.

Na príkladoch I. typu vidieť, že všetky latinské slová, prípadne grécke polatinčené prejaté do slovenčiny s koncovkou *-ia*, ak ich predchádzajúca slabika bola *pôvodne otvorená*, majú v nej *dlhú kvantitu*. Proti tomu pri II. type, kde bola slabika pôvodne v latinčine zatvorená, kvantita je krátka, a to aj vtedy, keď teraz je v slovenčine za pôvodnú zatvorenú slabiku prípadným zjednodušením skupiny spoluhláskovej otvorená slabika, ako na príklad ukazuje *komisia* z lat. *commissio* ap.

Tu pri obidvoch typoch sa vlastne uplatňuje Ten Brinkov zákon o kvantite vo vulgárnej latinčine[3], podľa ktorého dostávame dve poučky, vzťahujúce sa na obidva typy:

I. *Pôvodné prízvučné samohlásky v otvorenej slabike sú dlhé.*

II. *Pôvodné prízvučné samohlásky v zatvorenej slabike sú krátke.*

Z I. typu sa vymykajú slová gréckeho pôvodu, pokiaľ neboly aj kvantitou silne polatinčené. Mnohé z nich vplyvom svojho gréckeho prízvuku, odchylného od latinského, tak ľahko nemohly sa podrobiť kvantitatívnemu systému vulgárnej latinčiny a zato ani systém I. typu sa na ne nevzťahuje. Je to iná vrstva prejatých slov gréckeho pôvodu, zaiste mladšia, ktorá zväčša žije iba vo vedeckej literatúre a u učených, na príklad: *aristokracia, autokracia, demokracia, plutokracia, agrafia, bibliografia, biografia, fotografia, litografia, monografia, ortografia, petrografia, telegrafia; apatia, antipatia, sympatia, telepatia; farmacia, policia* atď.

Aj tu ešte pri niektorých je tendencia prejať dlhú kvantitu podľa kvantitatívneho systému latinských slov, ak sa začnú užívať v ľudovej reči, na pr.: *demokrácia, polícia, sympátia* ap., ale úzus v písaní zachováva pôvodnú krátku kvantitu. Ale pri *fotografia* ostáva krátka kvantita aj v reči ľudovej.

Všeobecná tendencia mať dlhú kvantitu je pri samohláske *e*: *akadémia, anémia, astémia, elégia, hystéria, periféria, poézia* ap. Priam tak aj pri samohláske *o*: *anatómia, alegória, autonómia, filagória, pro-*

[3] O tom viacej K. Bartek v SR II, str. 287.

zódia, symfónia, teória atď. Ale tu sú naisto zistené výnimky *fyzionomia, Žofia* a *filozofia,* vyskytujúce sa v ľudovej reči; v reči školskej *filozofia,* ak ide o vyučovací predmet alebo učebnicu, vyslovuje sa s dlhou kvantitou, na pr.: *Dneska máme filozófiu* (úzus). *Takisto aj analógia, filológia, terminológia* ap.

Pri ustaľovaní kvantity slov, prejatých z gréckeho jazyka, prišli sme na náhľad, že dlhú kvantitu majú tie slová, čo boly silne polatinčené podľa kvantitatívneho systému vulgárnolatinských slov. Pri týchto všetkých sa pýta označiť dlhú kvantitu aj v písme. Ale v slovách s krátkou kvantitou nenačim ju meniť. Okrem niektorých výnimiek (*fyzionomia, Žofia, filozofia*) ide tu zväčša o složené slová s druhou časťou *-kracia, -grafia* a *-patia*; v súvislosti s tým bolo by ponechať pôvodnú krátku grécku kvantitu aj v časti *-logia,* hoci vo výslovnosti býva i dlhá kvantita. Veď ide o složeniny, používané len vo vedeckej reči, ako sú: *antologia, apologia, archeologia, biologia, psychologia, teologia, terminologia* a pod.

Pri II. type niet výnimiek.[4]

Takto s druhej strany aj odchylná kvantita prejatých slov z gréckeho jazyka, pokiaľ sa udržala, potvrdzuje náš systém, že *v slovenčine všetky prejaté slová z latinského jazyka s koncovkou -ia majú v predchádzajúcej pôvodne otvorenej slabike dlhú kvantitu.*

Mária či Maria? — Po tomto všeobecnom osvetlení kvantity z latinčiny prejatých slov na *-ia* nie je ťažké zaradiť formu *Mária* do skupiny slov latinského pôvodu s otvorenou slabikou, teda do I. typu, kde je náležitá dlhá kvantita. Pri *Mária* je dlhá kvantita aj všade v tých nárečiach slovenského jazyka, kde sú dlhé samohlásky. Často sa vysvetľovala, aby ju bolo možno obísť, jednoducho vplyvom maďarčiny[5], kde je tiež *Mária.* V slovenčine nejde o vplyv maďarského *Mária,* ale len o podobný kvantitatívny zjav, o čom svedčí aj to, že *Mária* s dlhou kvantitou žije aj v tých krajoch, kde o nejakom vplyve maďarskej kvantity nemôže byť ani reči. Na príklad na hrobnom kameni M. Vančovej v martinskom cintoríne stojí *Mária* a takto si píšu krstné mená všetky Martinčianky. Tak píše aj Jozef Škultéty. Keď som sa ho bol spýtal ohľadom kvantity *Mária,* poučil ma, že naisto načim písať *Mária* s dlhou kvantitou, lebo tak sa všade vyslovuje a tak ju vyslovujú aj tí, čo píšu *Maria* s krátkou kvantitou. Sám uvádzal, ako mi ho-

---

[4] *Britania* netvorí vlastne výnimku, lebo tu ide o slovo latinského pôvodu *Britannia,* kde bola pôvodne slabika zatvorená. Krstné meno *Lucia* má krátku kvantitu, ale nateraz nedala sa zistiť príčina tohto zjavu. Pri *lalia* krátka kvantita vznikla skrátením dlhej kvantity formy *lália* (z lat. *lilium*), aká sa dosiaľ zachováva v západnom nárečí (Bánovce).

[5] A. Gölnerová v Prúdoch XV, str. 547.

voril, formu *Mária* do všetkých vydaní Matice slovenskej. Martinská tradícia zachováva tvar *Mária*, aj keď Pravidlá slk. pravopisu zaviedly formu *Maria*, ktorá sa udržuje vplyvom cirkevnej českej reči v katolíckych náboženských knihách, modlitbách, loretánskych litániách, mariánskych pesničkách až po naše časy, a to dôsledne.[6] Ani ešte teraz sa v Trnave nevzdávajú českej kvantity pri forme *Mária* v Jednotnom katolíckom spevníku, hoci iné staré cirkevné tvary sa nahradzovaly novými.

Sme toho nábľadu, že aj kvantitu cudzích slov treba stavať na systéme, utvorenom v samom slovenskom jazyku, ale nie mimo neho. Preto načim vonkoncom opustiť formu s krátkou kvantitou *Maria* aj v cirkevnom jazyku a priklonif sa k martinskému, slovenskému to úzu, ktorý sa zachováva v ľudovej reči a jazyku našich dobrých spisovateľov, na príklad:

Tajovský: pod *Máriou*... *Mária* (II, 146), život Panny *Márie* (IX, 15), Vdova *Mária* Miertová (XI, 130), *Mária* Pohánka (134), s gotickým oltárom bl. P. *Márie* (XII, 100); Kukučín: *Máriu* Antoinetu (IX, 213), Jesenský: dcéra *Mária* (Demokrati 133), — Svätá *Mária*! — vykríkla (231); Vajanský: *Mária* Jablonská (II[1], 5, 14, 110, 111, 131), *Máriu* (11, 110), *Mária* (XII, 175); Hronský: — Ježiš *Mária*, horí! (Chlieb 65), okolo *Márie* Magdaleny (193, 194), na *Máriu* Magdalenu (195), Okolo *Márie* Magdaleny (196), deň *Márie* Magdaleny (397); Rázus: *Mária* (Julia II, 18, 34, 69, 74, 77, 99, 108, 110, 126, 127, 175, 182, 186, 205, 207, 208, 212), S... *Máriou* (25), po boku švagrinej *Márie* (68), Ani Rehorovi a *Máriii*? (84), *Mária*... *Máriu* (102), vedľa bielučkej *Márie* (170), s *Máriou* (181), naslúchajú rozprávaniu veselej *Márie* (183), *Mária* Terézia (Milan Hodža, Naša zástava II, str. 155) atď.

Ešte lepšie vynikne správnosť nielen vyslovovať *Mária* s dlhou kvantitou, ale aj tak písať, keď si pripomenieme, že okrem latinskej formy je aj ľudová *Mara*, od ktorej sú odvodené slovenskými príponami formy čisto ľudové: *Marka, Marina, Marinka, Mariša, Mariška:* Aj tieto ľudové formy nepriamo ukazujú, že *Mária* je skutočne latinská cirkevná forma a ako takej naisto náleží dlhá kvantita podľa systému iných prevzatých latinských slov, do ktorých zapadá aj *Mária*. Objasniť náležite patričnú dlhú kvantitu pri *Mária* požadoval aj praktický život, najmä naši matrikári, ktorí sú v pomykove, či písať Mária

---

[6] Poprezeral som mnoho náboženskej literatúry katolíckej, ale všade som nachádzal iba *Maria*. V evanjelickej spisbe sa už najde *Mária*, na príklad v diele „Luther či Loyola?" od dr. L. Szeberényiho (preklad vydal Tranoscius v Mikuláši r. 1929) na str. 31: *Mária, Máriino*.

podľa platných predpisov Príručky pre štátnych matrikárov a či „*Maria*" podľa Pravidiel slk. pravopisu.

Nebude od veci, keď si v súvislosti s kvantitou *Mária* všimneme kvantitu aj iných krstných ženských mien latinského pôvodu, kde podobne popri cirkevnej latinskej forme s dlhou kvantitou je aj ľudová s krátenou kvantitou: *Antónia* — *Tona* (*Tonka*); *Aurélia* — *Rela* (*Relka*); *Cecília* — *Cila* (*Cilka*); *Emília* — *Mila* (*Milka*); Júlia — *Uľa* (*Uľka, Ulina*), *Jula* (*Julina,* Julinka); *Kornélia* — *Kornela* (*Nela, Nelka*); *Otília* — *Otila* (*Otilka*); *Sidónia* — *Sida* (*Sidka*); *Štefánia* — *Štefana* (*Štefanka*); *Terézia*[1] — *Tereza* (Terezka); *Valéria* — *Valera* (*Valerka*); *Viktória* — *Viktora* (*Viktorka*).

Aj pri ostatných latinských formách krstných mien žiada sa dlhá kvantita, ako je pri *Mária*. Aj tu ich latinský pôvod sa ešte lepšie vyníma, keď popri nich uvádzame aj slovenské, ľudové formy s krátkou kvantitou. Takto všetky tvoria jednu skupinu latinských udomácnených krstných mien s koncovkou *-ia*. Výnimku máme pri *Lucia* a *Žofia*, kde sú tiež ľudové formy: *Luca, Lucka*; *Žofa, Žofka*. Krátkosť kvantity pri forme *Lucia* nateraz nemožno odôvodniť; pri *Žofia* dá sa vysvetliť gréckym pôvodom slova (σοφία = múdrosť), ktoré si podržalo krátku kvantitu hlásky *o*.

Z tohto všetkého je jasné, že *Mária* má dlhú kvantitu nielen vo výslovnosti, ale aj v písme, a zato všade treba písať *Mária* s dlhou kvantitou; písanie s krátkou je úplné prispôsobenie so stránky kvantity k českej forme *Marie*. Takisto treba písať s dlhou kvantitou aj ostatné podobné krstné mená, ako *Antónia, Júlia, Sidónia, Terézia*[1], aby sa raz pri písaní krstných mien odstránila neistota, žeby aj odborník-profesor bol si tu istý a nemusel za každým krstným ženským menom nazerať do Pravidiel slk. pravopisu. Stalo sa, že starší profesor-Čech opravoval žiačkam na písankách *Emília* na „*Emilia*", hoci v Pravidlách slk. pravopisu je *Emília*. Držal sa toho, že aj tu sa píše krátka kvantita oproti výslovnosti, ako je to pri *Mária* a iných ženských krstných menách.

Takto kvantita ženských krstných mien stane sa jednoduchou a postaví sa na vedecký základ.

---

[1] Tvar Terézia najdeme u Škultétyho aj u Milana Hodžu: *Mária Terézia* (Naša zástava II, 155).

Mnohí píšeme po slovensky tak, ako by sme nemali živého spojenia s ľudom. Ako by sme nevedeli, že v živom našom jazyku jest mnoho takého, čo treba vyčerpať a uviesť do spisovného.

Jozef Škultéty.

***zemedelstvo = poľnohospodárstvo.** — V odbornej reči nemožno vždy užiť slovo *roľníctvo* miesto slova „zemedelstvo", bo *roľníctvo* má užší význam. V takomto prípade, aby sme sa vyhli nesprávnemu slovu „zemedelstvo", hovorme a píšme *poľnohospodárstvo.* Kde nemožno užiť slovo *roľnícky,* nehovorme „zemedelský", lež *poľnohospodársky.*

balalajka, -y, *g. pl.* **balalajok,** *ž.* — Podstatné mená ženského rodu, ktoré majú pred príponou *-ka* spoluhlásku *j,* tvoria množný genitív pridaním samohlásky *o* medzi *j* a koncové *k,* na príklad: *fajka,* g. pl. *fajok* (nie „fajek"), *čajka,* g. pl. *čajok* (nie „čajek"), *dvojka,* g. pl. *dvojok* (nie „dvojek") a podobne. K týmto slovám sa priraďuje aj novšie prejaté slovo *balalajka,* od ktorého máme množný genitív *balalajok* (nie „balalajek", ako kde-tu píšu).

Bakonský les. — Maďarské pohorie Bakony po slovensky sa volá *Bakoň* (*gen.* -a, *m.*), alebo *Bakonský les.* Niektorí publicisti nesprávne píšu „Bakoňský les" s *ň* miesto *n.* V tomto prípade, ako vždy aj inde, slovenčina neznesie *ň* pred príponou *-ský,* a preto treba písať *Bakonský les.*

***barnavý = hnedý.** — Slovo *hnedý* prejali sme v novšom čase z češtiny. Potrebujeme ho nevyhnutne najmä v odbornej reči, ale preniklo už i do hovorovej slovenčiny. Slová *hnedožltý, hnedočervený, hnedofarebný* a pod. nemožno nahradiť tvarmi „barnavožltý", „barnavočervený", „barnavofarebný" a pod. Tým slovo *hnedý* získava mocnú oporu a je veľmi pravdepodobné, že časom úplne zvíťazí.

***bľadý, *bľadosť = bledý, bledosť.** — Je sice pravda, že v stredoslovenských nárečiach prevládajú tvary „bľadý", „bľadosť", no v spisovnom jazyku ujaly sa tvary *bledý* a *bledosť,* ktoré dnes už ťažko by bolo nahradiť tvarmi „bľadý", „bľadosť", a to najmä preto, že tvary s *e* majú oporu v básnickej reči. — S hláskoslovnej stránky sem patrí aj slovo *sneh,* ktoré vo väčšine stredoslovenských nárečí má tvar „sňah". No ujalo sa *sneh,* lebo je bližšie k deminutívu *sniežik* (nie „sňažik").

bohdaj, bodaj. — Obidva tvary sú správne. V živej aj spisovnej reči nepomerne častejší je novší tvar *bodaj,* čo sa dá ľahko pochopiť, keď uvážime, že jazyk dáva prednosť novotvarom pred archaizmami.

***Adria = Jadran, *adriatický = jadranský.** — Slovo *Jadran* preniklo u nás najsamprv do básnickej reči a z nej i do bežnej prózy. Slovanské pomenovanie má i spolok *Jadranská stráž* (nehovorí sa vôbec „Adriatická stráž"), ktorý už svojím pomenovaním chce naznačiť slovanskosť Jadranu. — Kde-tu vidno aj názov „Jaderské more", čo je vonkoncom nesprávne, lebo k podstatnému menu *Jadran* tvorí sa prídavné meno príponou *-ský,* teda správne je: *Jadranské more,* častejšie proste *Jadran.*

***bukréta = kytica.** — V mestskej slovenčine podnes obieha cudzie a nepotrebné slovo „bukréta", ktoré by sme mali vždy nahradzovať domácim slovom *kytica.*

***car = cár, *carský = cársky.** — Samo Czambel v Rukoväti (3. vydanie, str. 268) učil toto: *cár,* -a, *cársky*; nie car, carský. Pravidlá slk. pravopisu z neznámych príčin porušily ustálené formy a uzákonily slová s chybnou kvantitou „car", „carský" atď. Naši prední spisovatelia písali

a píšu podľa skutočnej výslovnosti, na príklad: ...všetko prevyšujúca, nad všetkými nami *cárstvujúca* nálada víťazí (Vajanský XII, 296); Ešte mier *cári* (Vajanský IV, 16); On radom *cárske* zámky pretvoril | na modlitebné cely (Hviezdoslav XII, 70); Boh zaľúbil si *cára* (tamže); za vladyku sme *cároubijcu* | si pozvali (tamže); Zve *cárovića, cárovića* zve (tamže 118); ty teraz | po práve budeš *cárstvovať* (tamže 118); Ale tá *cárofilská* politika, čakať od Rusov naše spasenie... (Jesenský, Cestou k slobode 191); Aký *cárofil*? (tamže). — Ako vidno z týchto príkladov, dĺžka je aj v odvodených slovách.

***communiqué = komuniké.** — Vžité cudzie slová píšeme slovenským pravopisom, bo takýmto činom obľahčíme ich výslovnosť tým vrstvám čitateľov, ktoré nepoznajú cudzie jazyky. Francúzske slovo *„communiqué"* píšeme teda po slovensky *komuniké*. Pravda, vyslovujeme komüniké.

celoplátený, celonárodný, celoslovenský. — Proti složeným slovám s prvou časťou *celo-* staršia gramatická teoria vyslovila rozličné námietky, z ktorých najzávažnejšia zneje takto: *celoplátený* je nesprávne slovo, lebo celkom dostačí *plátený*.

Na prvý pohľad je to oprávnený dôvod proti složeným slovám s *celo-*, no rozborom všetkých príkladov prídeme k opačnému záveru. Keď povieme *celoslovenské divadelné závody* a *slovenské divadelné závody*, jasne zbadáme významový rozdiel medzi obidvoma výrazmi. Výraz *slovenské divadelné závody* má iné značenie než výraz *celoslovenské divadelné závody*, t. j. slovenské divadelné závody nemusia byť celoslovenské. Podobne sa má vec so slovami *národný* a *celonárodný*, veď na príklad národná slávnosť neznačí to isté ako celonárodná slávnosť.

Ako vidno z týchto porovnaní, v slovenčine potrebujeme aj složené slová s *celo-*. Pravda, pri prídavných menách *plátený, kožený* pod. slová *celoplátený, celokožený* a pod. zdajú sa zvyšnými. Hovoríme napospol iba *plátené šaty, kožené topánky* a pod., ale už *celoplátená väzba knihy, celokožená väzba* a pod. V týchto prípadoch složené slová s *celo-* vznikly ako protiklad k slovám *poloplátený, polokožený* a užívajú sa najmä preto, aby sme sa vyhli dvojsmyslom, keďže výraz „plátená väzba" celkom presne nevyslovuje, či ide o celoplátenú väzbu.

Z toho, čo sme povedali, vysvitá, že složené slová s prvou časťou *celo-* sú všade tam na mieste, kde to významová jasnosť vyžaduje. Rozumie sa, netreba dokazovať, že so stanoviska štrukturálneho složené slová s *celo-* sú správne utvorené.

cibuľa, -le, *g. pl.* **cibúľ.** — Ženské podstatné mená na *-uľa* a *-ula* majú dvojaký množný genitív: 1. alebo bez prípony, na pr. *cibúľ, tabúľ, škatúľ* ap., 2. alebo s príponou *-í*, na pr. *cibulí, tabulí, škatulí* ap. V ostatných rokoch badať, že spisovný jazyk i v týchto prípadoch usiluje sa vyhnúť dvojtvarom a dáva prednosť tvarom bezpríponovým: *cibúľ, tabúľ, škatúľ* a pod.

čas, -u, **časy,** *gen.* **časov i čias.** — Slovo *čas* v genitíve plurálu má dva tvary: *čias* a *časov*. Tvar *čias* je starší a užíva sa zväčša len v istých zvratoch, na príklad: *od tých čias, do tých čias* a pod. Všade inde bežnejší je genitív *časov*.

***časoslovo = sloveso.** — Kde-tu podnes môžte najsť archaizmus „časoslovo". Nepotrebujeme ho, veď všeobecne sa užívajú slová *sloveso, slovesný,* a nie „časoslovo", „časoslovný".

čeľaď, -de, *n. pl.* **čeľade; čeľusť,** -te, *n. pl.* **čeľuste.** — Pravidlá slk. pravopisu uzákonily jednotný genitív, množný nominatív a akuzatív podľa Czamblovej Rukoväti a kážu písať „čeľadi", „čeľusti", hoci v živej reči prevládajú tvary podľa vzoru *dlaň,* a nie podľa vzoru *kosť.* Ba aj u spisovateľov, ktorých reč je opravená s tvaroslovnej stránky, možno stretnúť tvary na *-e,* na pr.: Hoci stíska *čeľuste,* zuby hrkocú neprestajne (Kukučín, sv. V., str. 39).

V Slovenskej reči pridržame sa zásady, že tvarom živým treba dať prednosť pred tvarmi mŕtvymi (etymologickými). Preto odporúčame skloňovať slová *čeľaď* a *čeľusť* podľa vzoru *dlaň,* t. j. tak, ako sa v živej reči skloňujú.

čertík, -a, *n. pl.* **čertíci** aj **čertíky.** — Pre slovenčinu je veľmi charakteristické, že v množnom nominatíve a akuzatíve mužského rodu rada rozlišuje slová životné a neživotné. Tak na príklad hovoríme: Kúpil som deťom pekné čertíky a anjeliky; ale v rozprávke povieme: Okolo čerta stáli čertíci. V prvom prípade ide o predmety, preto nominatív a akuzatív množného čísla zneje *čertíky,* v druhom prípade hovoríme o živých osobách, a teda nom. pl. je *čertíci,* ak. pl. *čertíkov.*

Čechy, *gen.* **Čiech; Česko,** -a. — Medzi tvarmi *Česko* a *Čechy* je taký rozdiel ako medzi *Uhry* a *Uhorsko.* Slová *Uhorsko* a *Česko* prevládajú v živej reči, takže hodno im dávať prednosť. Naproti tomu slová *Uhry* a *Čechy* pociťujeme ako archaizmy.

Česko-Slovensko; česko-slovenský. — Od prijatia novej ústavy nášho štátu mali by sme dôsledne písať *Česko-Slovensko,* lebo federalistická ústava nášho štátu vyžaduje, aby sme i graficky vyjadrili nový štátoprávny pomer Slovenska k Česku.

Poznamenať načim, že složku *Česko-Slovensko* vyslovovať treba ako dve slová, že rovnaký hlavný slovný prízvuk je na slabike *če* a na slabike *slo.* Predtým vyslovovalo sa slovo „Československo" iba s jedným hlavným slovným prízvukom na slabike *če.* — To isté platí aj o prídavnom mene *česko-slovenský.*

***čez = cez.** — U starších spisovateľov pomerne často vídať tvar „čez". Terajší spisovný jazyk ustálil sa bez výhrady na tvare *cez.*

***četný = početný.** — Nehovorme: „Četne navštívená prednáška", ale: Početne navštívená prednáška. Slovo „četný" nemá miesta v spisovnej slovenčine. Nahradzujeme slovom *početný,* prípadne ináč (na príklad slovom *mnohý* a pod.).

***čiernooký = černooký; *čiernovlasý = černovlasý.** — V složených slovách býva zpravidla tvar *černo-,* a nie „čierno-", na príklad: *černofarebný* (nie „čiernofarebný" alebo „čiernobarevný"), *černobradý, černobrvý, černohlávok, Černohorec, Černohorka, černohorský, černohrivý, černokabátnik, černokňažník, černokrýdly, černolíci,* a teda i *černooký* a *černovlasý.*

***daska = doska.** — Pravidlá slk. pravopisu uvádzajú len tvar *doska.* Tvar „daska" ako nárečový nemá miesta v spisovnom jazyku.

***defaitizmus = defetizmus.** — V Pravidlách slk. pravopisu niet týchto slov, hoci sa veľmi často užívajú najmä v novinárskej slovenčine, kde ich píšu nejednotne: „defaitizmus" i *defetizmus*. Keďže ide o vžité slovo cudzieho (francúzskeho) pôvodu, musíme ho písať po slovensky, a nie po francúzsky. Správne je len *defetizmus, defetista, defetistický* (chybne „defaitizmus", „defaitista", „defaitistický").

***despekt = dešpekt.** — Podľa Pravidiel slk. pravopisu mali by sme písať „despekt", hoci toto slovo patrí do tej istej vrstvy slov ako *rešpekt* (slova *rešpekt* alebo „respekt" niet v Pravidlách). — V živej reči napospol sa hovorí *dešpekt*: Urobil to *s dešpektom*. Tak píšu aj niektorí spisovatelia, na pr. M. Rázus: ..., odhodí knihu *s dešpektom* (Krčmársky kráľ 58). — Píšme dôsledne podľa skutočnej výslovnosti *dešpekt* a *rešpekt*.

***dopnúť = dopäť.** — Podľa Pravidiel slk. pravopisu možno písať „dopnúť" i *dopäť*, „dopnul" i *dopäl*, „dopnutý" i *dopätý*. Náš spisovný jazyk radšej má tvary *dopäť, dopäl, dopätý*, veď i v príbuzných slovách prevládajú tvary s *ä*, na príklad: *vysoké napätie* elektrického prúdu; *s veľkým napätím* ho počúval a pod.

***Ďorď = Juraj.** Krstné meno *Ďorď* je neúradné, ľudové. V terajšom spisovnom jazyku má funkciu archaizmu. — Tvar *Ďorď* je hláskoslovne prispôsobené maďarské György.

***dotazovať sa = dopytovať sa.** — Vraj „Dotazoval sa naňho". Tak Slovák nehovorí! Po slovensky povieme: *Dopytoval sa naňho.* — Slová *dotaz, dotazník* nedávno sme prejali z češtiny. Potrebujeme ich, lebo miesto nich niet vhodnej náhrady domácej.

***gentry = džentra; džentrík, džentrícky.** — Anglické slovo *gentry* (vyslov džentri) označuje nižšiu šľachtu. Píšeme ho čiastočne foneticky, na pr.: Trhová, jarmočná *džentry*, postrach hostinských, lebo rada „blitzovala"; prichytená, robila škandál (Vajanský VIII, 62). Slovo *džentry* mohli by sme celkom dobre priradiť k tvrdým *a*-kmeňom a skloňovať ho podľa vzoru *ryba*. Preto odporúčame písať a hovoriť *džentra*. — Príslušník džentry je *džentrík*. K tomu máme prídavné meno *džentrícky*, na pr.: ...bol i trochu s malomestskou šviháckosťou vyobliekaný a *džentrícke spôsoby* napodobujúci človek (Jégé, Medzi nimi 11); Po tom, čo sa stalo, sotva obstojí *v džentríckej spoločnosti!* (Rázus, Maroško študuje 226).

Frank, franský, frančina. — Od slova *Frank* prídavné meno sa tvorí vynechaním koncového *-k* pred príponou *-ský: franský* (chybne „frankský"). Frankovia hovorili *frančinou*. Francúzi hovoria francúzštinou. Medzi slovami *frančina* a *francúzština* je významový rozdiel, ktorý treba zachovávať.

***horkokrvný = vznetlivý, prudký, prchký.** — Slovo „horkokrevný" obstojí v češtine, ale je celkom nevhodné v slovenčine, lebo v slovenčine proti českému „horký" máme *horúci*, proti českému „hořký" *horký*. Českému složenému slovu „horkokrevný" zodpovedalo by slovenské „horúcokrvný". Lenže takého slova v slovenčine niet, a preto miesto „horkokrvný" hovorme a píšme: *vznetlivý, prudký, prchký*.

***cheviot = ševiot; *chevreaux = ševro; *chiffon = šifón.** — Podľa skutočnej výslovnosti treba písať slová *ševiot, ševro, šifón*, lebo ide o vžité

slová francúzskeho pôvodu, ktoré si už získaly domovské právo v slovenčine.

***ihrište = ihrisko.** — V spisovnom jazyku badať celkom zreteľnú snahu, aby sa prípona *-isko* uplatnila i tam, kde doteraz boly aj tvary s príponou *-ište*. Preto na príklad v krátkom čase úplne zvíťazil tvar *javisko*, miesto ktorého donedávna písavalo sa „javište". Ten istý zjav možno konštatovať pri tvaroch „ihrište" (nikdy „hrište"!) a *ihrisko*. Tvar „ihrište" ako odborný termín nepotrebujeme, veď dostačí nám *ihrisko*. Tak už písal i Hviezdoslav (na príklad vo sväzku V, 141, IX, 29 a inde).

ihneď, hneď. — Správne sú obidva tvary. Rozdiel medzi nimi je iba v tom, že tvar kratší sa užíva nepomerne častejšie. Podľa Czambla (Rukoväť, str. 260) spomenutý dvojtvar je výhodný pre ľubozvučnosť. No nepodarilo sa doteraz zistiť, v ktorých prípadoch je tvar dlhší vhodnejší so stanoviska ľubozvučnosti. Skôr zdá sa, že tvar *ihneď* ako dvojslabičný je dôraznejší než tvar *hneď*.

***jazdenka = cestovný lístok.** — Novým slovám s príponou -enka podľa možnosti vyhýbame, lebo obyčajne nie sú dobre utvorené. V ostatnom čase na túto zásadu sa začína zabúdať a kde-tu hovoria i píšu „jazdenka" miesto správneho výrazu *cestovný lístok*.

jazerná strela. — Tento výraz nie je každému dosť srozumiteľný, a preto nezaškodí povedať o ňom niekoľko slov. Samo Czambel v Rukoväti (str. 278) k heslu *jazerná strela* pridal vysvetlenie: tisíc striel. Je jasné, že slovo jazerný nemôže súvisieť so slovom jazero. — V niektorých nárečiach žije podnes slovo *jazer*, ktoré sa častejšie užívalo v staršej slovenčine. *Jazer* značí tisíc. Tvaru *jazer* je hláskoslovne prispôsobený maďarský tvar *ezer* (t. j. tisíc). K *jazer* máme prídavné meno *jazerný* a výraz *jazerná strela*.

jury. — Podľa Pravidiel slk. pravopisu možno písať *jury* aj „žuri". Toto slovo vyslovuje sa u nás podľa francúzštiny (žüri). Keď ide o ženské podstatné meno, zakončené na *-y*, zpravidla ostáva nesklonné. Nakoľko sme mohli zistiť, spisovný jazyk si ešte neosvojil slovo jury, a preto nie je správne písať ho foneticky. Naopak, lepšie by bolo, keby sme sa mu vôbec vyhýbali a keby sme ho nahradzovali domácim slovom *porota*, a kde to nejde, výrazom *sbor znalcov* (prípadne *znalecký sbor*).

***kadenáhle = len čo.** — Aj tí, čo vedia, že „akonáhle" je chybná spojka, píšu miesto nej „kadenáhle", hoci ani táto spojka nie je lepšia od predošlej. Miesto „kadenáhle" a „akonáhle" píšme a hovorme *len čo*. Správne je: Len čo sa vrátil, dal sa do roboty, a nie: „Kadenáhle sa vrátil, dal sa do roboty."

***kanúť = tiecť.** — Vraj „slzy mu kanuly". To je nesprávne, lebo v slovenčine niet slovesa „kanúť". Slováci hovoria *slzy mu tiekly*, a nie „slzy mu kanuly".

***karakter = charakter; *karita = charita.** — V spisovnej reči vžila sa už výslovnosť s *ch*. Preto treba písať len *charakter, charita*, a nie „karakter", „karita", ako niektorí podnes píšu.

***karika = obrúčka, prsteň.** — Slovo „karika" je maďarského pôvodu. Spisovný jazyk ho nepotrebuje, lebo celkom dobre vystačí s domácimi slovami *obrúčka* a *prsteň*.

***kasa = pokladnica, *kasír = pokladník.** — V hovorovej slovenčine sú dosť bežné slová „kasa", „kasička", „kasír", „kasírka". Spisovná slovenčina ich nepotrebuje, bo má domáce slová *pokladnica, pokladnička, pokladník* a *pokladníčka.*

***každopádne = v každom prípade; naisto; istotne.** — V slovenskej reči písalo sa už viac ráz o tom, že neslobodno zamieňať slovo *pád* slovom *prípad.* Nesprávne je „v tomto páde" miesto *v tomto prípade,* „v páde potreby" miesto *v prípade potreby* a podobne. Aj v složenom slove „každopádne" druhú časť tvorí tvar, odvodený od slova *pád,* ktoré i na tomto mieste nesprávne užíva sa miesto slova *prípad.* Preto príslovka „každopádne" nie je vhodná pre spisovný jazyk. Môžeme ju vždy hladko nahradiť alebo výrazom *v každom prípade,* alebo príslovkou *naisto,* prípadne príslovkou *istotne.*

***keďby = keby.** — V ľudovej reči je veľmi častá spojka „keďby", no spisovný jazyk ju neznesie a dôsledne ju nahradzuje spojkou *keby.* Nehovorme: „Keďby som mohol, prišiel by som", ale: Keby som mohol, prišiel by som.

***kebych = keby som.** — Archaizmus „kebych" nesmie sa užívať v spisovnej próze. Poznáme ho najmä z básnickej reči, aj to len v takých prípadoch, kde básnikovi trojslabičný výraz *keby som* nebol by vyhovel. Slovom, pomer medzi tvarom „kebych" a *keby som* je taký ako medzi „abych" a *aby som.*

***kdežto = kým; naproti tomu; ale.** — U našich dobrých spisovateľov darmo by sme hľadali slovko „kdežto". Nejestvuje ono ani v ľudovej reči. Preto výrazy s „kdežto" musíme nahradzovať výrazom *naproti tomu,* alebo spojkovými výrazmi s *kým, ale* a pod. Nehovorme „kdežto on tvrdí opak", ale: naproti tomu on tvrdí opak.

***kočkovitý = mačkovitý.** — V slovenských prírodopisných prácach kde-tu možno najsť slovo „kočkovitý", hoci v spisovnom jazyku máme len slovo *mačka,* a nie „kočka". Z toho teda nasleduje, že správne je iba *mačkovitý,* nie „kočkovitý".

***kolimbať (sa) = kolembať (sa).** — U spisovateľov nachodíme obidva tvary. Keďže medzi nimi niet významového rozdielu, spisovný jazyk mal by si vybrať jeden tvar z dvoch existujúcich tvarov. Nakoľko sme mohli zistiť, častejšie sa užíva tvar *kolembať (sa),* a preto dobré by bolo, keby sa napospol zaužíval.

***kolej = kolégium.** — Z latinského „kolegium" vznikol v češtine tvar „kolej", no predprevratová slovenčina ho nepoznala. Miesto počešteného latinského slova „kolej" hovorme a píšme *kolégium* alebo *internát.* Veď celkom dobre vystačíme so slovami, ktoré všeobecne známe u nás. Slovo „kolej" je v slovenčine celkom nepotrebné.

***kovadlina = nákova.** — V denných časopisoch i v odborných knihách často vídať slová „kovadlina" a „kovadlinka", hoci v spisovnej slovenčine sú oprávnené len tvary *nákova* a *nákovka.* — Kováč udiera kladivom na *nákovu,* a nie na „kovadlinu".

***rejstrík = register.** — Podľa českého slova „rejstřík" urobili si niektorí naši odborní spisovatelia slovo „rejstrík", ktoré veru Slovák, nevediaci

po česky, ani nepochopí. V slovenčine zachovávame hláskove nezmenené slovo *register*. Novotvar „rejstrík" nepotrebujeme.

***vojín = vojak.** — S neúspechom sa stretáva snaha uviesť do slovenčiny české slovo „vojín". V slovenčine celkom vystačíme so slovom *vojak*. Umelé rozlišovanie medzi slovami „vojín" a *vojak* je násilné, neprirodzené.

ČASOVOSTI.

Moravská slovenčina. Rozhodnutím štyroch veľmocí v Mníchove príslušnosť jazyková stala sa podkladom, ba jediným rozhodujúcim princípom pri určovaní nových hraníc nášho štátu. Padly vyše tisícročné hranice české voči Nemecku. Padly dôvody historické, vojenské, národohospodárske a iné. Najdôležitejším činiteľom sa stala národnostná hranica. Rozumie sa, že nové nazeranie na to, aké majú byť hranice jednotlivých štátov, nezastane riešením našich štátnych hraníc, lež bude mať ďalekosiahle dôsledky aj inde.

Slovensko ťažko doplatilo na etnický princíp najmä preto, že sa vzala za základ stará štatistika maďarská z roku 1910, ktorá ani vtedy nezodpovedala skutočnej národnej hranici slovensko-maďarskej. Vo Viedni nešťastnou shodou okolností do našich vecí zasiahlo Taliansko, ktoré podporovalo snahy maďarské natoľko, že arbitrážne rozhodnutie miestami poškodilo nás i tam, kde aj stará štatistika maďarská svedčí za nás.

Hoci rozhodnutie mníchovské a viedenské je pre nás záväzné iba v pomere k susedným štátom, jednako neslobodno zabúdať ani na to, že zásada etnická (zásada jazykovej príslušnosti) mala by sa uplatniť i pri určení krajinskej hranice slovensko-českej. Slovom, správne by bolo neostávať na polceste, lež definitívne určiť i hranicu medzi Slovenskom a Moravou. Veď je nesporné, že raz v blízkej budúcnosti úplne sa ujme princíp etnický v strednej a východnej Europe.

Moravskí Slováci nielen v ostatných týždňoch, ale aj v ostatných desaťročiach, ba i v minulosti, viac ráz sa vyslovili za spojenie so Slovenskom. Až do 6. októbra toho roku centralistická orientácia pražská mala toľko sily, že bez ťažkostí stlmila prejavy slovenskej Moravy. No teraz v nových pomeroch je na nás, aby sme Slovákom na Morave dokázali, že ich snaženia nie sú nám ľahostajné. Opačne, tešíme sa, že po tisícročnom odlúčení zobudil sa v nich slovenský cit, cit spolupatričnosti so slovenským národom.

O moravských Slovákoch je všeobecne známe, že so stanoviska etnického tvoria jednotu s ostatnými Slovákmi. Moravskí Slováci jazykove, rasove a etnicky pričleňujú sa k Slovensku, a nie k ostatnej Morave. Ani tisícročná odlúčenosť od jadra nášho národa nemohla zmeniť ich slovenskú mentalitu, nemohla zničiť ich jazyk, ba ani ich pomenovania *Slovák, Slovenka, Slovensko, slovenský,* ktoré sa u nich podnes zachovaly.

Slovenský ľud na Morave je oveľa bližší nám Slovákom než Čechom. Najlepším dôkazom toho je i skutočnosť, že hnutie za pripojenie moravských Slovákov k Slovensku nepochodí od inteligencie, ale z ľudových

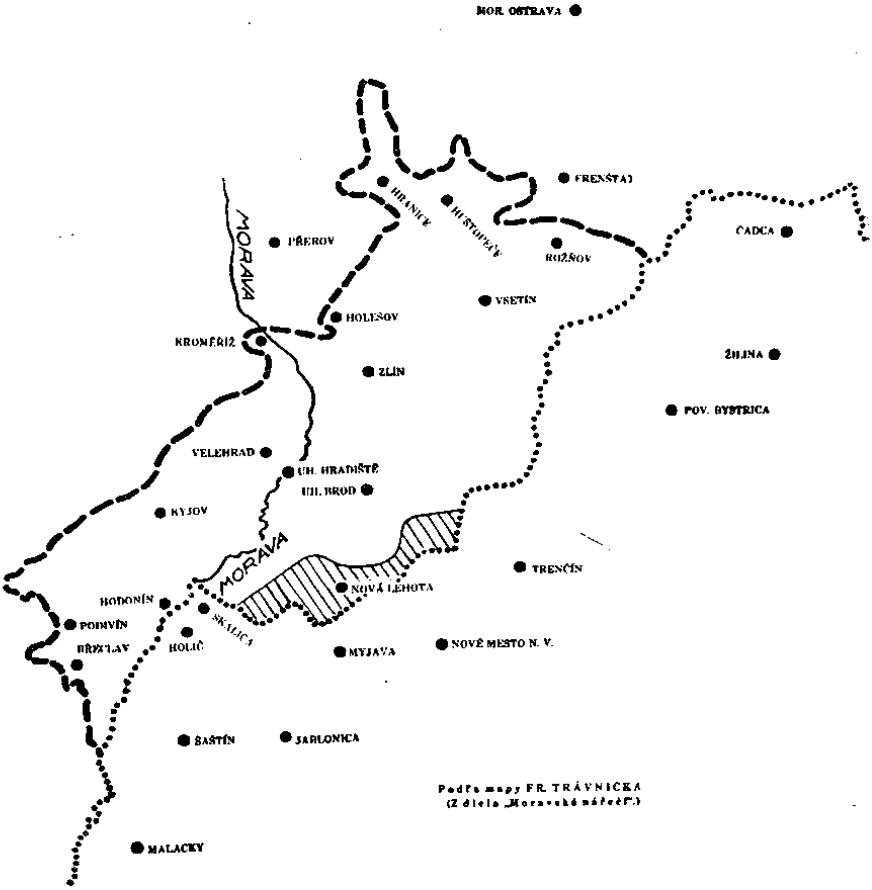

Jazyková hranica slovensko-česká.
(Vyčiarkovaná oblasť je bez ř.)

vrstiev. To značí, že u našich rodákov na Morave ozvalo sa slovenské svedomie, ktoré si my vysoko ceníme.

Na Slovensku doteraz mali sme dosť starostí sami so sebou. Boj za práva politické a kultúrne vyčerpával nás natoľko, že sme nestihli všímať si vecí moravských Slovákov. Na šťastie pomery sa zmenily, a preto aj my môžeme sa zahľadieť na druhú stranu slovenských hraníc, o ktorých i náš ideový odporca prof. Václav Vážný uznáva, že „hranice Slovenské krajiny nejsou ani etnickými ani jazykovými hranicemi Slováků".[1] Nie sú nimi — rozumie sa — hlavne na západe.

Keďže jedným z najdôležitejších znakov národa je jazyk, musíme si najsamprv klásť otázku, či moravskí Slováci svojím jazykom patria k Čechom alebo k Slovákom.

Jazykovedci českí, a to bez výnim-

[1] Československá vlastivěda, díl 3, str. 221. (Tamže na str. 225 je mapa so slovensko-českou jazykovou hranicou.)

ky, moravskú slovenčinu pričleňujú k jazyku slovenskému. Na tomto mieste nemožno nám podrobne vypočítavať všetky shodné jazykové znaky moravskej slovenčiny s ostatnou slovenčinou. Pre zaujímavosť poukážem iba na najdôležitejšie veci.

Začnime najsamprv ukážkami z minulosti. — Česká veda dosť obozretne všetky staré písané pamiatky jazyka slovenského z moravského územia proste priradila k nárečovým pamiatkam českého jazyka. Takýmto činom podarilo sa jej nevzbudiť pozornosť o staré písané pamiatky slovenské z moravského územia.

Z mnohých spomeňme aspoň jednu: Dialogi Bohemarii, spísané Martinom zo Strážnice roku 1379, obsahujú zaujímavé jazykové prvky moravské, vlastne moravskoslovenské. V dobe, keď v češtine prehláska *u* v *i* bola uskutočnená, Martin zo Strážnice písal podľa svojho nárečia, t. j. po slovensky, takto: *ju, kľúč, kľúčník, kľuka, kožuch, kožušník, ľušně, ľudé* a pod.[2] Pravda, okrem týchto slovenských slov sú u Martina zo Strážnice aj mnohé iné znaky slovenské. Podobne mnoho slovakizmov najrozličnejšieho druhu našli by sme aj v mnohých iných moravských pamiatkach zo 14. a 15. storočia i neskôr. Ale to už patrí do podrobnej štúdie. Na tomto mieste len konštatujeme, že jednou z najnaliehavejších otázok slovenskej jazykovedy je zistiť slovenskú účasť na staročeskom písomníctve a vyznačiť, ktoré pamiatky jazykove sa hlásia k slovenčine.

Pre pomer moravskej slovenčiny k spisovnej češtine sú veľmi dôležité poznámky českého jazykospytca Jana Blahoslava, ktorý roku 1571 v svojej Grammatike českej napísal medziiným toto:

„Morawané, ačkoli Českým jazykem mluwí, wšak ne tak pěkně a slušně wyříkají slow někteří... Někde příliš ukracují, diftoňgu nezachowáwajíce a někdy přidáwajíce liter nebo syllab. Někde literu příliš protahujíce jednu: jako w Strážnici a wůkoł, kdež říkají budú, súd, na súdu, kľúče = klíče, a u súsedowích, u súsedů, Janowích, Wawrowích, Ondrowích etc. Abychom ťa poznali. Bychom sa radowali... Sebrali sa na nás zlí ludé. Okolo Těšína říkají: I wedť já nemám, než jedinú dcéru. Toho słowa Wed, Wěď mnozí Morawané welmi často užíwají... Item některé wěci na Morawě hned jinými jmény se jmenují nežli w Čechách: o čemž dobré jest wěděti. Jako Morawci řkau Sweřepý semenec, a Čechové Ozimý... Čechowé řkau pěkným słowem Hlemeyžď: Moravci mrzutě Slimák... Tak košťáł, a hłaub[3], nebo hłaubi říkají někteří Morawci hlaupí. Morawci nevědí, co jest to Pařez, než říkají tomu Peň: inepte.[4] Čechowé pět grošů: Morawci Pět groší... Klíče, po česku, ..., blíže k Strážnici Klúče. Čechowé Nyní, Morawci Wčilí, ..., po Strážnicku Wčilé... Čechowé Jilm: Morawci Břest říkají... A i toto znáti sluší, že i na Morawě welmi nejednostejně mluwí... Nebo jakž kteří bližší sau Slezákům, jiní Słowákům a jiní Čechům, tak se také v některých slowích a způsobích k nim připodob-

[2] Josef Jireček, O zvláštnostech češtiny ve starých rukopisech moravských. Příspěvek k dějinám jazyka českého. Str. 18.

[3] Staročeské *au* je terajšie české *ou*, po slovensky *ú*.

[4] Latinské inepte, po slovensky: nevhodne, sprosto, hlúpo, bláznivo.

ňují, často i mnoho s nimi jako se sausedy činiti míwajíce." (Blahoslav, Grammatika česká[5], str. 338—9.)

V Blahoslavovej Grammatike jesto ešte mnoho iných pozorovaní, týkajúcich sa moravskej slovenčiny. No nám dostačí to, čo sme citovali. Z toho jasne vyplýva, že spisovná čeština sa bránila slovenským moravizmom. Blahoslav dokonca neváhal vyhlásiť Moravcov za hlúpych, lebo hovoria *hlúb* miesto českého *košťál*. Pritom, pravdaže, odsudzoval aj hláskoslovné odchýlky od češtiny, ako na pr. *súsed, súd, klúč* a pod. miesto vtedajšieho spisovného českého *saused, saud, klíč* a pod.

Ako vidno, boj proti slovenským tvarom a slovenským slovám bol už v 16. storočí veľmi silný. Čo bolo moravskoslovenské, nepokladalo sa za pekné a správne. Všade sa uplatňovaly výsostné práva spisovnej češtiny.

Pokým sa počešťovanie prebíjalo iba v spisovnom jazyku, nemohlo hlboko zasiahnuť ľudové vrstvy slovenské na Morave. Ale od začiatku 19. storočia vplyv spisovnej češtiny najmä prostredníctvom škôl bol taký silný, že prenikal i do nárečí a kdetu podarilo sa mu naštrbiť aj pôvodný jazykový charakter moravskej slovenčiny.

Moravská slovenčina hláskovou ústrojnosťou svojich slov takmer sa shoduje so západoslovenskými nárečiami. Za najväčší rozdiel medzi západnou slovenčinou a moravskou slovenčinou treba pokladať existenciu spoluhlásky *ř* vo veľkej väčšine moravskoslovenských nárečí. České *ř* prieči sa hláskovej ústrojnosti slovenčiny a v samej moravskej slovenčine nie je ono domáceho pôvodu, lež dostalo sa do nej vplyvom silného tlaku českého.

Z porovnania terajšej oblasti českého *ř* na moravskom Slovensku so staršími zprávami jasne vychodí, že české *ř* preniklo do jazyka moravských Slovákov postupne a hodne neskoro.

Hľa, čo o veci hovorí univ. prof. Fr. Pastrnek v úvahe O původě mor. Valachů[6], kde sa medziiným odvoláva na spis hranického rodáka J. H. Gallaša (1756—1840), ktorý poznačil, že „Valaši za jeho dob (tedy ku konci XVIII. a na začátku XIX. stol.) mluvili ještě hodně svým původním nářečím uherskoslovenským." A ďalej: „Valaši moravští vyslovovali uherskoslovenské *r* místo českomoravského *ř*...; ve spise Gallašově máme toho ještě hojné příklady. Cituje se na př. valaské přísloví takto: *Juro, preskoč, byť by i pres bidlo bylo.* V tomto znění jsou patrny stopy spisovného jazyka; ale přece zůstalo zde ještě dvakrát *r*: *preskoč, pres, bidlo.*" Iné príklady: „Aj" — řekl prý jeden z přísedících ousměšně — „pane vojáku! keď sa ani čerta nebojíte, kterak se stalo, že vám Kuruc nohu *prestrelil?*" Z Gallaša hodno uviesť aj tieto doklady: *pryspíšit, prýbytek, drýv* (české dřív), *vyšetryl, pry sobia, prýstup, strílaj, hovoriti, košár*" atď., atď.

A Pastrnek pokračuje takto v svojich vývodoch: „Není tudíž pochybnosti, že za dob Gallašových moravští Valaši vyslovovali ještě po způsobě svém uherskoslovenské *r*, a nikoli *ř*. Změna v té věci nastala teprve v XIX. stol. V této příčině jest nemálo důležitá zpráva, kterou podal A. Maniak v článku: Die mährischen Walachen (Wolny, Taschen-

[5] Vydali roku 1851 Ignác Hradil a Josef Jireček.

[6] Časopis Matice moravské, roč. XXXI, str. 112—129.

buch für Gesch. Mährens u. Schles. I., 1826, 263—281). V tomto článku čteme: „Die meiste Hinneigung äussern die Walachen noch gegen die angränzenden ungarischen Slaven, wahrscheinlich, weil diese gleich ihnen Gebirgskinder, gleich ihnen Hirten sind. Von diesen haben sie, was die Sprache betrifft, das harte *R* in Wörtern, wo das weiche *R* gehört werden sollte.“ — „Svědectví Maniakovo jest tím vážnější, protože v nynějších popisech a ukázkách nářečních z onoho kraje nemáme vůbec zpráv o této výslovnosti.“

Tieto doklady mohli by sme rozmnožiť o mnohé iné. Ale bolo by to zbytočné. Veď z uvedených príkladov je nepochybné, že koncom 18. a začiatkom 19. storočia Valasi na Morave nemali českého *ř*. A keďže valašské nárečie je súčasťou nárečia moravskoslovenského, nemôže byť sporu o tom, že aj na užšie územie moravskoslovenské české *ř* dostalo sa hodne neskoro.

Rozumie sa, že počešťovanie moravskej slovenčiny nezastavilo sa len pri hláske *ř*, ale že preniklo aj inde. Tak na príklad ešte začiatkom 19. storočia podľa Gallaša u vsetínských Valachov „vedle tvarů uherskoslovenských (*já*) *půjdem, umrem, venujem* nabývaly již vrchu tvary českomoravské *půjdu, umřu, věnuju*“.

Slovom, české jazykové znaky v nárečí moravskoslovenskom sú zväčša nového dáta, a preto vôbec nerozhodujú pri riešení otázky, akého pôvodu je moravská slovenčina.

Napokon treba pripomenúť, že počešťovací proces nie je ešte dokončený ani pri hláske *ř*, lebo podnes v časti východomoravského územia nepoznajú hlásky *ř*. Podľa Trávníčka (Moravská nářečí, str. 16) „Západní hranici tohoto nářečí proti ostatní mor. slovenštině tvoří *Radějov, Lipov, Louka, Blatnička, Boršice, Suchov, Strání, Březová, Olšovec, Lopeník, Bystřice, Žitková.* Jmenované osady náležejí ještě k tomuto nářečí. Na východě sahá naše nářečí až k hranici moravsko-slovenské.“ Obcí s nárečím bez *ř*, nakoľko sa dalo zistiť z rozličných publikácií, je i dnes dvadsať (okrem Halenkovíc, ktoré ležia v území s *ř*).

Trávníček (na uvedenom mieste, str. 17) určil roku 1926 jazykovú hranicu slovensko-českú takto: „Hranice celého nářečí slovenského proti hanáčtině jde od jihu k severu takto: *Valtice, Poštorná, Charvátska N. Ves, Hlohovec, Podivín, Šakvice, Starovičky, Němčičky, Morůvky, Krumvíř, Násedlovice, Želetice, Věteřov, Ostrovánky, Bohuslavice, Jestřabice, Koryčany, Blišice, Liškovec, Střílky, Zástřizly, Cetechovice, Roštín, Kostelany, Lubná, Vrbka, Bařice, Střizovice, Trávník, Kroměříž, Žeranovice, Holešov, Bystřice, Osíčko,* vých. od *Provodovic, Všechovice, Ústí, Zbrašov, Jezernice, Drahotuše, Velká, Olšovec, Partutovice, Luboměř, Spálov, Střítež, Špičky, Bernartice, St. Jičín, Hodslavice, Veřovice, Mořkov, Krhová, Zašová, H. Bečva.*

Ako vidno, i predný český jazykospytec Trávníček uznáva, že územie jazyka slovenského zasahuje takmer do prostriedku Moravy.

Otázka je, aké stanovisko máme zaujať vo veci moravských Slovákov. Dejiny a skutočnosť nás učia, že národné vetvy, ktoré sa nežičlivosťou vonkajších okolností nemohly spoločne vyvíjať s národným kmeňom, časom v príhodnejších pomeroch usilujú sa o návrat k národnému celku, s ktorým súvisia jazykove, etnicky a rasove. Tak na príklad celkom poangličení Irovia vzdávajú sa angličiny a na zbytkoch

vlastnej vzdelanosti a jazyka budujú si samostatné Írsko. Naši susedia na Podkarpatskej Rusi, hoci dlhé stáročia odtrhnutí od ukrajinského národa, dnes prihlasujú sa k nemu, i keď podkarpatskoruské nárečia v mnohom sa líšia od ukrajinčiny. V rokoch poprevratových presvedčili sme sa, že niektoré takmer pomaďarčené obce navrátily sa k národnému jadru slovenskému. Podobný bude aj osud moravských Slovákov. Raz sa prinavrátia k slovenskému národu, či už to bude v krátkom čase alebo neskôr. Preto naša povinnosť je neopúšťať tých moravských Slovákov, ktorí sú za pripojenie k Slovensku. Naopak, musí nám veľmi záležať na tom, aby sa čím skôr uskutočnil návrat slovenskej Moravy k samostatnému Slovensku.

Dr. *Henrich Bartek.*

Jazykoveda na Slovenskej univerzite. Predstavitelia československej národnej ideologie na bývalej univerzite Komenského chystajú sa na odchod. Konečne prestanú dlhoročné boje za práva jazyka slovenského úplným víťazstvom toho smeru, ktorý húževnate obhajovala Matica slovenská.

V nových okolnostiach, rozumie sa, podstatne sa zmenia i doterajšie ciele univerzitnej jazykovedy, ktorá sa bude musieť prispôsobiť potrebám jazyka slovenského. Miesto „československčiny" nastúpi slovenčina. Dôsledok toho bude, že vo vyučovacom rozvrhu češtine pripadne o málo viacej miesta než ktorémukoľvek inému slovanskému jazyku. To značí, že jazyku slovenskému bude sa môcť venovať všetko to, čo doteraz mal jazyk český v rámci „československčiny", čiže slovenčina nastúpi na miesto češtiny. Tak na príklad historická gramatika česká bude nahradená historickou gramatikou slovenskou. A tu sme práve pri jadre budúcich ťažkostí. Keďže doteraz nemáme historickej gramatiky slovenskej, jeden alebo dvaja profesori jazyka slovenského na univerzite nebudú môcť v krátkom čase sostaviť historickú gramatiku slovenskú, a preto máme oprávnené obavy, že poslucháči museli by sa uspokojiť iba vyňatými kapitolami z dejín jazyka slovenského, prípadne že čas, ktorý by sa mal venovať štúdiu historickej gramatiky slovenskej, musel by sa zapĺňať prednáškami z porovnávacej jazykovedy slovanskej, alebo slovenskou dialektologiou. Takýto stav nebol by zdravý a veľmi by poškodil štúdium jazyka slovenského, nehovoriac už o tom, že absolventi nemohli by dosiahnuť ucelené a podrobné znalosti dejín slovenčiny. Historická gramatika je a musí byť kostrou univerzitnej výučby každého jazyka, preto načim pomýšľať na to, aby sme sa vyhli budúcim nedostatkom. Bolo by to možné iba tak, že univerzitní profesori slovenčiny a slavistiky dohodli by sa na spoločnom postupe pri skúmaní doteraz málo alebo vôbec nepreskúmaných častí staršej gramatiky slovenskej. Potom na príklad profesor porovnávacieho jazykospytu slovanského prednášal by látku so zvláštnym zreteľom na historický vývin slovenčiny. Profesor dialektologie - slovenskej prednášal by o slovenských nárečiach predovšetkým so stanoviska historického. Profesor spisovnej reči neprednášal by len o súčasnom a staršom stave spisovnej slovenčiny, lež svoje výklady by doplnil poukazmi na predpokladaný starý vývin slovenčiny. Napokon profesor jazyka slovenského použitím všetkých doteraz známych metod lingvistických pokúsil by sa sostaviť sústavnú a

podrobnú historickú gramatiku jazyka slovenského.

Toto všetko predpokladá, že by sa aspoň v prvých rokoch na filozofickej fakulte Slovenskej univerzity väčšil počet doterajších katedier bývalej „československenčiny", čo by sa mohlo stať i v takej forme, že niektorí odborníci by sa pozvali za smluvných profesorov. Pravda, rovnako dôležité je aj to, aby sa príslušní profesori vopred dohodli na jednotnom postupe, takže ich práce by sa nekrižovaly, ako to často býva na univerzitách, ale doplňaly. Takýmto činom pomerne v krátkom čase daly by sa zaplniť medzery vo výučbe jazyka slovenského na univerzite. Bolo by to na osoh nielen úrovni vyučovania, ale aj samému jazyku slovenskému, lebo spoločnou prácou odborníkov dá sa oveľa viacej dokázať, než keby každý z nich pracoval na vlastnú päsť. —

V porovnaní s filozofickou fakultou Karlovej univerzity bratislavská filozofická fakulta má málo katedier pre lingvistiku. Praha si budovala predovšetkým svoje. Teraz, pravdaže, bratislavská filozofická fakulta mala by sa stať i predstaviteľkou celej našej jazykovedy. Preto vôbec nemožno pomýšľať na zrušenie niektorých katedier jazykovedeckých. Naopak, je v našom záujme, aby sa existujúce katedry doplnily novými, aby sa systemizovalo viac platených asistentúr atď. Je to vec našej prestíže národnej a vedeckej, aby sme mali riadnu profesúru jazyka a literatúry poľskej, jazyka a literatúry ukrajinskej a podľa možnosti aj jazykov a literatúr juhoslovanských.

Nové Slovensko sa bude istotne starať o upevnenie stykov so svojimi susedmi. Aby sme to čím skôr dosiahli, budeme musieť poznať jazyk a kultúru príslušných národov. A tu na prvom mieste prídu do úvahy kultúrne styky. Nebudeme môcť zabúdať ani na Maďarov. Dúfame, že raz už prestane doterajší provizórny stav a že sa riadne obsadí katedra jazyka a literatúry maďarskej. V tejto veci najlepšie riešenie videli by sme v tom, keby sa dočasne uskutočnila výmena profesorov, t. j. keby maďarská vláda poslala na našu univerzitu profesora maďarčiny a zas opačne, slovenská vláda by poslala profesora slovenčiny na peštiansku univerzitu. Takýmto spôsobom by sa vec riešila naozaj vedecky a spravodlivo.

Napokon treba poznamenať, že by bolo na čase zmeniť doterajší spôsob jazykového vyučovania na stredných školách a že najmä pri výučbe cudzích jazykov v popredí by mala stáť len a len praktická znalosť cudzích jazykov. Podľa toho potom by sa musel upraviť i vyučovací plán na filozofickej fakulte. Dúfajme, že sa to v krátkom čase uskutoční.

Dôležitá zmena v školskej správe. Začiatkom decembra t. r. Matúš Černák, minister školstva a národnej osvety Slovenskej krajiny, vymenoval za krajinských školských inšpektorov stredných škôl členov Jazykového odboru Matice slovenskej B. Letza, dočasného správcu r. gymnázia v Žiline, a prof. M. Knapa z Levíc, ktorí svojimi prácami sa zaslúžili o zveľadenie spisovného jazyka slovenského.

Za redakciu zodpovedá Henrich Bartek.
Vydanie Matice slovenskej v Turčianskom Sv. Martine.
Tlačil Kníhtlačiarsky úč. spol. v Turčianskom Sv. Martine.